

στο ξωκλήσι του Αγίου Λύπιου

ΑΓΙΟΣ ΛΥΠΙΟΣ

Ζάκυνθος
2006

στο ξωκλήσι του Αγίου Λύπιου

στο ξωκλήσι του Αγίου Λύπιου

Έκδοση: Περιβαλλοντική Ομάδα Πειραματικού Ολοήμερου Δημοτικού Σχολείου Κάμπου
Ζακύνθου "Παναγιώτης Χιώτης" - Περιβαλλοντική Ομάδα Γυμνασίου Βανάτου

Σελιδοποίηση: Ματίνα Κλάδη

Διορθώσεις: Σοφία Κουρουτσίδου

Εκτύπωση: Έντυπο - Αγ. Γερασίμου 1 - Ζάκυνθος - Τηλ.: 26950 42215

-Στα κείμενα διατηρήθηκε η ορθογραφία του συγγραφέα τους.

Στο εξώφυλλο: Άγιος Λύπιος. Σκίτσο του Λουδοβίκου Σαλβατόρ. Βλ. *Zante*
(Allgemeiner Teil), PRAG. 1904, σ.158.

Στο οπισθόφυλλο: Άγ. Αλύπιος, Καλλιτέρας· το κωδωνοστάσιο (αποτ.1952)

Βλ. Διονύση Α. Ζήβα, *Η ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΗΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ από τον ΙΣΤ΄ μέχρι τον ΙΘ΄*
αιώνα, Αθήνα 1970, σ.145.

Π Ρ Ο Λ Ο Γ Ο Σ

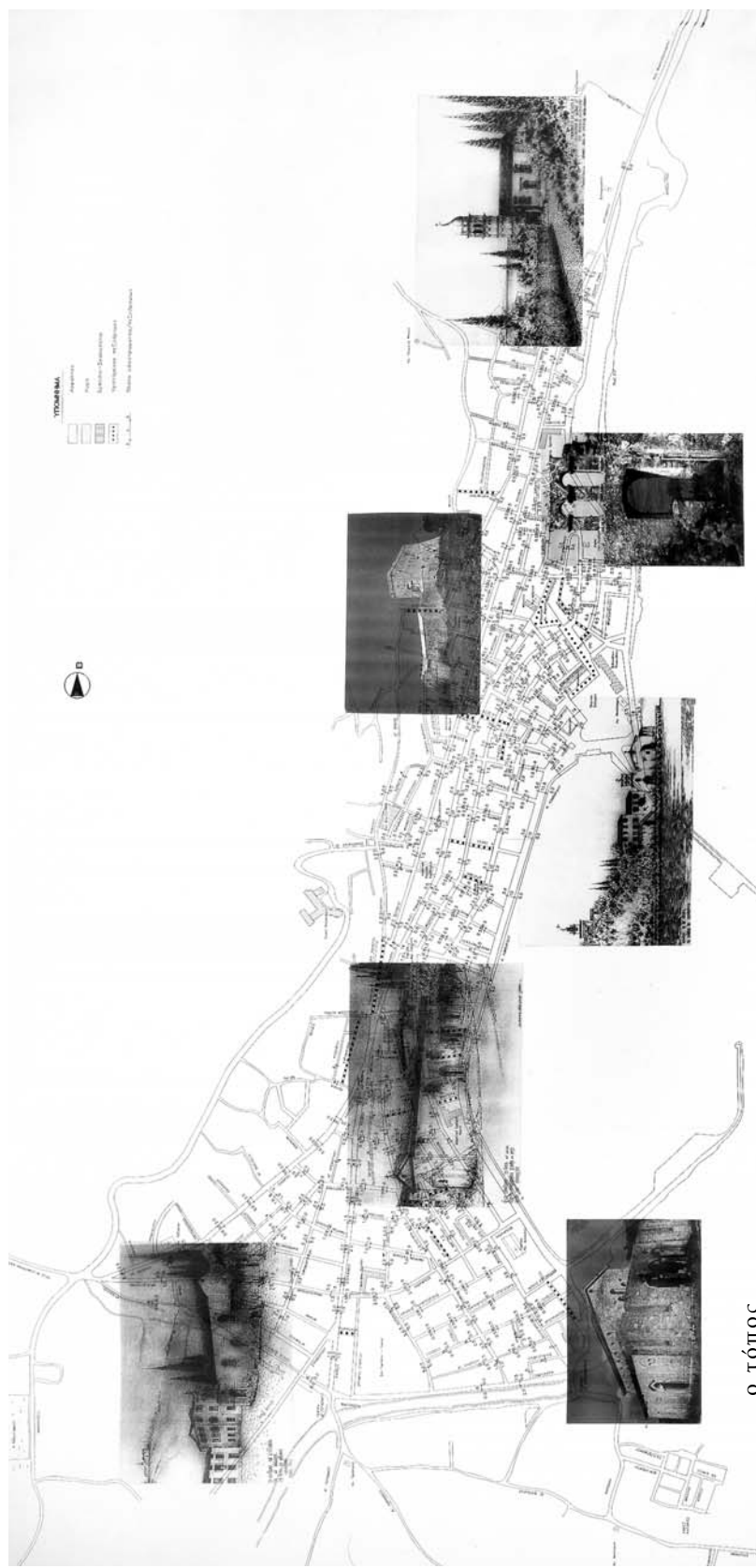
Παίρνοντας σαν αφορμή το έργο του εθνικού ποιητή Διονυσίου Σολωμού και συγκεκριμένα τοποθεσίες τις οποίες αναφέρει, ή που σύμφωνα με την παράδοση σχετίζονται με τη ζωή του και έδωσαν έμπνευση στο έργο του, αλλά και την αγάπη των παλιότερων κατοίκων του νησιού για συγκεκριμένες περιοχές, τις οποίες διάλεξαν για τα πανηγύρια και τα αντέτια τους, προσπαθούμε να ευαισθητοποιήσουμε τους μαθητές μας με την υλοποίηση φέτος περιβαλλοντικών προγραμμάτων, με στόχο την προστασία αυτών των περιοχών από την επιδρομή του δόγματος "όλα είναι για χτίσιμο". Στην αγνώριστη πια από την οικοδομική δραστηριότητα Ζάκυνθο, προβάλλει πολύ έντονα η ανάγκη της διατήρησης με κάθε θυσία κάποιων "νησίδων", που να θυμίζουν το Τζάντε πριν την εποχή του τοιμέντου.

Κεντρική θέση ανάμεσα στις δραστηριότητες που σκοπεύουμε να υλοποιήσουμε, έχει η συμμετοχή μας στο ιστορικό πανηγύρι του Αγίου Λύπιου, την Κυριακή του Θωμά (30/4/2006), προσπαθώντας για την αναβάθμιση της πανάρχαιας αυτής λαϊκής γιορτής, που τις τελευταίες δεκαετίες έχει παρακμάσει.

Ευχαριστούμε όλους όσους έγραψαν ή σχεδίασαν κάτι, μα και αυτούς που παραχώρησαν παλιότερες δουλειές τους για τον Άγιο Λύπιο, το μαγευτικό τοπίο και το πανηγύρι του, το Διονύσιο Σολωμό και τη Γυναίκα της Ζάκυνθος.

*Περιβαλλοντική Ομάδα Πειραματικού Ολοήμερου Δημοτικού Σχολείου Κάμπου
"Παναγιώτης Χιώτης"
Περιβαλλοντική Ομάδα Γυμνασίου Βανάτου*

ο τόπος

η χώρα - πόλη, οι δυσκολίες, το σημερα, η κοινωμία, κατοικούσε, κατοικεί, κατοικούσες; κατοικούσα; η θρησκοληψία, η πολιτιστική - πολιτισμική ταυτότητα, τα απομεινάρια από το παρελθόν, το πώς; εμπεριέχονται στο τώρα; το εδώ; τα αιωρούμενα, σχεδόν ανύπαρκτα; διάφανα; μνημεία; του τότε, η απόσταση; δημιουργήθηκε; ανάμεσα σε εκείνο, σε αυτό, το εδώ, πώς; γιατί; πότε; θα γίνει; θα μπορέσω; θες;

Λάττα σ.

Άη- Λύπιος: Η καρβακίνα των πανηγυριών

*"Εσπέρα του Μαγιού
βολτάρει στο Ψήλωμα
αλύπιος δήθεν".*

π.Παναγιώτης Καποδίστριας "Εσπέρα Μαγιού"

Πολύ περίεργος Άγιος, αυτός ο Άη Λύπιος! Πρώτα απ' όλα δεν είναι ένας αλλά ...έξι. Όντως, η Ανατολική Ορθόδοξη Εκκλησία μας έχει δύο Αγίους Αλυπίους που γιορτάζουν στις 27 Μαΐου και άλλους τρεις, οι οποίοι αναφέρονται ως επίσκοποι, Βυζαντίου, Καισαρείας και Ταγάστης, και έναν τελευταίο, τον επί πενήντα έτη Κιονίτη ή στηλίτη, του οποίου η μνήμη είναι στις 26 Νοεμβρίου. Δεν υπάρχουν δε, βιογραφικά στοιχεία για τους δύο πρώτους, ενώ για τους άλλους τέσσερις βρίσκονται ελάχιστα.

Περισσότερα υπάρχουν για έναν άλλον Αλύπιο, που δεν είναι μεν άγιος της Εκκλησίας, αλλά της ...Μουσικής. Πρόκειται για Αρχαίο Αρμονικό Συγγραφέα, κάτι σαν θεωρητικό της Μουσικής. Επονομάζεται Βάκχειος, έζησε τον 3ο ή τον 4ο μΧ. Αιώνα. Μέχρι τις μέρες μας κατάφερε να φτάσει μόνο το έργο του "Μουσική Εισαγωγή", που δημοσιεύτηκε τον 17ο αιώνα, από όπου αντλούνται πολλές πολύτιμες πληροφορίες για ένα θέμα που δεν ξέρουμε πολλά, τη μουσική γραφή των αρχαίων Ελλήνων.

Και υπάρχει και ένας μάλλον γνωστός Αλύπιος, που κατάγεται από την Αντιόχεια, έζησε περίπου την ίδια εποχή με τον μουσικό, υπήρξε επιστήθιος φίλος του Ιουλιανού του Παραβάτη, τοποτηρητής του στη Βρετανία, ποιητής και γεωγράφος, που, όπως κι ο φίλος του ο αυτοκράτορας ήθελε να επαναφέρει στο κράτος τους αρχαίους θεσμούς και την παλαιά θρησκεία, καταργώντας δηλαδή το χριστιανισμό. Μάλιστα ο Ιουλιανός του ανέθεσε την ανοικοδόμηση του ναού του Σολομώντα.

Λέτε οι δύο Αλύπιοι, ο αρχαιολάτρης πασιγνωστος μουσικός και ο επιφανής αρχαιολάτρης ποιητής να γνωρίζονταν μεταξύ τους; Καθόλου απίθανο. Αν δεν συνυπήρξαν στην ζωή, επειδή για τον μουσικό δεν είναι σίγουρο ότι δεν είναι προγενέστερος, λόγω ακριβώς της αρχαιολατρίας τους, ο ένας θα ήξερε την ύπαρξη του άλλου.

Ως γνωστόν ο Ιουλιανός απέτυχε και οι χριστιανοί τον έδιωξαν κακήν κακώς, όπως και τους οπαδούς του. Σίγουρα διώχθηκε και ο φίλος, συνεργάτης και ομοϊδεάτης τους Αλύπιος, κι επίσης ο άλλος Αλύπιος ως θεωρητικός της "ειδωλολατρικής" μουσικής και μουσικός ο ίδιος και μάλιστα με βακχικές δραστηριότητες, όπως μαρτυρεί το όνομά του και όπως επέβαλε η δουλειά του. Αν ο τελευταίος δεν ζούσε, θα διώχθηκαν οι ιδέες του, τα γραπτά του και οι οπαδοί του μουσικοί.

Εννοείται πως όλοι οι οπαδοί του Ιουλιανού, του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού, των ξέφρενων βακχικών τελετών, του οράματος της κατάλυσης του κυρίαρχου πλέον Χριστιανισμού και της επαναφοράς του δωδεκάθεου, υπέκυψαν μόνο όσον αφορά στο σώμα τους. Και τι έγινε με το πνεύμα τους; Εκεί έκαναν ό,τι κάνουν οι πιστοί σε όλους τους λαούς, σε όλη την ιστορία της ανθρωπότητας. Κρύπτονται και μεταλλάσσουν την πίστη τους, χωρίς να την απαρνούνται. Είναι γνωστό ότι όλες σχεδόν οι θρησκείες του κόσμου έχουν έναν σωτήρα να γεννιέται 25 Δεκεμβρίου και να νικά το θάνατο την ίδια ακριβώς κινητή ημερομηνία που γιορτάζουμε εμείς το Πάσχα. Όπως είναι γνωστό ότι οι λαοί της λατινικής Αμερικής, που αναγκάστηκαν να γίνουν χριστιανοί από τους ισπανούς κατακτητές, είναι σήμερα φανατικοί καθολικοί και συγχρόνως κάνουν όλα τα βουντού και τις τελετές των παγανιστών προγόνων τους. Κάποτε με την πάροδο του χρόνου τα πιο παράταιρα λατρευτικά στοιχεία βρίσκουν τρόπο κι ενσωματώνονται στην κυρίαρχη της εποχής θρησκεία.

Δεν αποκλείεται λοιπόν οι πολλοί Άγιοι Αλύπιοι, έξι έφτασαν μέχρι τις μέρες μας, δεν ξέρουμε πόσοι ήταν πριν από δεκαέξι αιώνες, να επινοήθηκαν ακριβώς για να δημιουργηθούν υπολανθάνοντα ιερά, αρχικά των αρχαιολατρών αντιχριστιανών και στη συνέχεια των αρχαιολατρών χριστιανών.

Γιατί μη μου πείτε πως το πανηγύρι του Αη-Λύπιου στην Ζάκυνθο δεν έχει ουσιαστικές διαφορές από τα υπόλοιπα χριστιανικά πανηγύρια του νησιού; Είναι σχεδόν ένα ξεφάντωμα κυρίως για το λαό, ό,τι ήταν οι Καβαλκίνες στα ζακυνθινά καρναβάλια. Μόνο που το πανηγύρι αυτό είναι μοναδικό. Ιδού πως το περιγράφει στα τέλη του 19ου αιώνα, στο χρονικό του ο Ανδρέας Γαήτας: "Εις την πανήγυριν ταύτην από πρωίας σενέρρεον οι τε πολίται και πλείστοι όσοι χωρικοί, διήρχοντο δε την ημέραν εν χοροίς και άσμασι και εστιάσει και ευθυμία υπό τα δένδρα, εντός των σπαρτών και επί των πέριξ λόφων". Δεν μοιάζει και πολύ αυτό το πανηγύρι, όχι μόνο με τα ζακυνθινά πανηγύρια της χώρας, αλλά και των χωριών του νησιού. Η ομοιότητα όμως της περιγραφής με μια περιγραφή αρχαίας βουκολικής βακχικής γιορτής με τη συνοδεία αυλού προς τιμήν της Αφροδίτης ή της Δήμητρας είναι εντυπωσιακή! Πόσο μάλλον που το κυρίαρχο μουσικό όργανο σε αυτό το πανηγύρι ήταν τα "Νιάκαρα", δηλαδή το κατά Λ.Χ. Ζώη "βυζαντινόν ανάκαρα, είδος αγροτικού αυλού, του οποίου τους ήχους συνοδεύει τύμπανον, ταμπούρλο, αμφότερα καλούμενα "Ταμπουρλονιάκαρα"

Σε αυτά θα πρέπει να προσθέσουμε το γεγονός ότι κατά τον Ντ. Κονόμο "είναι άγνωστο ως τώρα πότε πρωτοχτίστηκε εκεί" ο ναός του Αη- Λύπιου, και να σημειώσουμε ότι το όνομα Αλύπιος δεν απαντάται ως βαφτιστικό χριστιανικό όνομα. Επιπλέον ότι υπήρξε πάντοτε ένα μικρό και ταπεινό εκκλησάκι, και ότι, σαν να έπρεπε να υποβαθμισθεί η παρουσία του, κτίστηκαν σχεδόν κολλητά του δύο εκκλησίες, η Αγία Κυριακή και η Αγία Δυνατή, λες και δεν υπήρχε άπλετος χώρος να κτιστούν στην ευρύτερη περιοχή του Καλυτέρου. Επιπλέον ο ναός του Αη-Λύπιου έφτασε σε μας να γιορτάζει, όχι στη μνήμη κάποιου από τους Αγίους Αλυπίους, αλλά σε εκείνη του παρακειμένου του ναού του Αγίου Θωμά. Πράγματι υπήρχε εκεί "ο αρχαίος ναός του Αγίου Θωμά" και η ομώνυμη μονή, όπως καταθέτει ο Ζώης μετά από έρευνα στο προσεισμικό Αρχαιοφυλακείο Ζακύνθου. Κι αυτό συνεχίστηκε και αφού το μοναστήρι του Αγίου Θωμά εξέλιπε. Και είναι περίεργο που μετά τόσους αιώνες παράδοσης το πανηγύρι κράτησε το όνομα "του Αη-Λύπιου", παρότι γίνεται στη μνήμη του Αποστόλου Θωμά. Ποιοι ίδρυσαν το μοναστήρι του Αγίου Θωμά κανείς δεν ξέρει, ούτε πώς έγινε και στο μοναστήρι κτίστηκε παρεκκλήσιο του όχι γνωστού Αγίου Αλυπίου, ούτε πώς καθιερώθηκε την Κυριακή του Θωμά να μην εορτάζει ο παρακειμένος ναός του, αλλά το παρεκκλήσιο του Αη-Λύπιου.

Κι αν αναρωτηθούμε τι απέγινε ο αισθησιασμός της αρχαίας βουκολικής γιορτής, θα τον βρούμε κι αυτόν μεταλλαγμένο. Γράφει ο Γαήτας "Κατά την πανήγυριν ταύτην οι έχοντες επιβήτορας ίππους τους έφερον εκεί και τους εξέθετον ίνα τους ίδωσι οι έχοντες φορβάδας και εκλέξωσιν προς τινά εξ αυτών ώφειλον να φέρωσι τη φορβάδα των, ίνα επιτύχωσι καλά πουλάρια".

Όσο για πώς το όνομα άλλαξε από "Αη-Αλύπιος" σε "Αη-Λύπιος" εδώ η απάντηση είναι εύκολη. Έκαναν χασμωδιά τα τρία φωνήεντα στη σειρά, τα δύο μάλιστα όμοια, στο γκιούστο αντί των ζακυνθινών. Έκοψαν λοιπόν το ένα και ηρέμησαν.

Γνωρίζω ότι η έλλειψη ιστορικών στοιχείων τροφοδοτεί την ...ιστορική φαντασία. Όπως επίσης θεωρώ το φανταστικό εν πολλοίς ιστορικό αυτό ταξίδι γοητευτικό. Όχι μόνο ως προσπάθεια επανανάγνωσης της τοπικής ιστορίας, αλλά κι ως πρόταση προς τους ιστορικούς, τους επιστήμονες, όχι στους αυτοσχέδιους όπως εγώ, να κοιτάζουν κι αυτήν την πλευρά.

Όπως και να 'χει όμως η ιστορική πραγματικότητα, είναι γεγονός ότι ο Αη-Λύπιος διασώθηκε, πέρα από την τοπική παράδοση, και στην ιστορία της Λογοτεχνίας μέσα από τη "Γυναίκα της Ζάκυνθος" του Διονυσίου Σολωμού. Και θαύμα, πριν από μερικά χρόνια, σε ένα Διεθνές Συνέδριο που διοργάνωναν στο Έτος Σολωμού το Υπουργείο Πολιτισμού και το Περιοδικό Περίπλους τη λαχτάρα που περίμεναν οι σύνεδροι από όλον τον κόσμο να τους πάμε στον Αη-Λύπιο, να δουν τον τόπο έμπνευσης του ποιητή. Κανείς δεν ξέρει γιατί επέλεξε ο Σολωμός αυτό το ταπεινό εκκλησάκι για να το διασώσει στο σημαντικότερο από τα έργα του. Ίσως επειδή ανήκε στην οικογένεια Λεονταράκη, ο σύγχρονός γόνος της οποίας αποτέλεσε την πηγή της δυστυχίας της ζωής του, αναγκάζοντάς τον να τρέχει τη μάνα του στα δικαστήρια. Ίσως να διαπίστωσε κι αυτός, όπως όλοι μας, τις παράξενες ιστορικές διαστάσεις της μικρής αυτής εκκλησίας.

Στη σημερινή εποχή της "ευημερίας", λοιπόν, φτάσαμε να προβληματιζόμαστε αν πρέπει να σωθεί ή όχι ο Αη- Λύπιος. Λες και θέλει και ρώτημα. Λες και δεν υπάρχουν οι πόροι. Άλλο δεν υπάρχει: Οι άνθρωποι. Οι ζακυνθινοί.

Οι περίπατοι του Σολωμού

Οι φυσικές ομορφιές της Ζακύνθου δεν άφησαν ασυγκίνητο τον Εθνικό μας Ποιητή.

Καταγράφηκαν και συμπεριελήφθησαν στην ποιητική του δημιουργία, είτε με αναφορές συγκεκριμένες, είτε και σαν περιβάλλον χώρος αναγκαίος για να αποτελέσει τον καμβά του έργου του.

Βέβαιο είναι ότι ο Ποιητής περιδιάβαινε στους χώρους και εισέπραττε τις όποιες επιρροές των Ζακυνθινών τοπίων "όπου δεν έλειψε ποτέ λουλούδι και πουλάκι", και οι φωτοσκιάσεις, και τα λογής-λογής χρώματα του έδιναν ποικίλα ερεθίσματα για ιδέες και σκέψεις σε συνδυασμό βέβαια και με την κοινωνικοπολιτική κατάσταση που επικρατούσε τότε.

Είχε ιδιαίτερα αναπτυσσόμενη φυσιολατρική συνείδηση και θεωρούσε τον άνθρωπο δεμένο με τη Φύση.

Το βουνό Σκοπός, με την παράξενη Τούρλα του, το προάστιο Αργάσι, το ακρωτήρι του Νταβία, ο Λόφος Στράνη, το προάστιο Μπόχαλη, το Κάστρο, το Καλλιτέρο, η Θάλασσα, τα ρεπάρα, οι ακρογιαλιές, οι βαρκάδες με τους φίλους, η Φανερωμένη, ο Ναός της Αγίας Τριάδας, αποτέλεσαν τα αίτια και τις αφορμές για να αποθανατιστούν από την πένα του.

Ας ανατρέξουμε στα πιο χαρακτηριστικά ποιήματα και πεζά του ποιητή.

Ας δούμε πώς αναφέρεται στην ανάδυσση του νησιού της Ζακύνθου από τη θάλασσα στο ιταλόγλωσσο σονέτο "L' ISOLA DEL ZANTE"

ΤΟ ΝΗΣΙ ΤΗΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ

Χαμογέλασε η Φύση, και να, προβάλλει η Ζάκυθο
απ' την όμορφη αγκάλη των κυμάτων· να με στεφάνια
από μυρτιές στην κόμη κατεβαίνουν αιθέρια πνεύματα,
που ξέφυγαν απ' τον κεστό της Αφροδίτης.

Την κάθε της γωνιά θαρρείς τη ζώνει η ομορφιά, γιατί
μ' εκείνο τ' όμορφο χαμόγελο δεν πρόβαλαν εδώ μαύ-
ρες και τραχιές ράχες· ως τα βράχια έχουν τ' από-
γκρεμά τους στολισμένα με χορτάρι.

Γείρανε τα λαγκάδια, ψηλώσαν το κεφάλι τα βουνά,
και σε στρώμα από τριαντάφυλλα κι αμάραντους,
μουρμουριστά κυλούσαν τα νερά τους οι πηγές.

Στερνά πρόβαλε ο Έλατος, για να μπορεί το μάτι
από ψηλά, αγναντεύοντας πέρα του κάμπου τον μαντύα,
να βλέπει τι μπορεί και κάνει η Φύση.

Το Σκοπό ή Έλατο τον αναφέρει, και στο στιχούργημα "Η Ωδή εις τη Σελήνη" και στο "Ο Έπαινος του λόφου του Σκοπού". Το ίδιο βουνό ανιχνεύουμε, στο ποίημα "Η Αγνώριστη".

Ο κόλπος του Αργασιού ανιχνεύεται... στο επίγραμμα "Η Γαλήνη".

Ο Λόφος Στράνη και η Μπόχαλη συνδέονται με τον "Ύμνο εις την Ελευθερία", τους "Ελεύθερους Πολιορκημένους", και τη "Γυναίκα της Ζάκυθος".

Ο Άγιος Λύπιος εις τον Καλλιτέρο, αποτελεί το έναυσμα του σκηνικού για τη "Γυναίκα της Ζάκυθος".

Το ακρωτήρι του Νταβία, αναφέρεται στο Ιταλόγλωσσο στιχούργημα, "Για μια βρύση πάνω από τη θάλασσα του Νταβία", και στο άλλο επίσης Ιταλόγλωσσο στιχούργημα, "Για ένα χαριτωμένο μέρος, πάλι στου Νταβία, όπου παιδί πήγαινε ο Ποιητής".

Πορταίτο του Διον. Σολωμού της Ελένης Γούναρη

Ο ναός της Φανερωμένης, στο σατιρικό το "Όνειρο".

Ο ναός της Αγίας Τριάδας, στο σονέτο "Στον Ευγ. Κυρ. Ιππότη Παύλο κόντε Μερκάτη φίλο του Ποιητή", που γράφτηκε όταν μια ημέρα βολτάριζαν μαζί στην περιοχή.

Αλλά και σε άλλα ποιήματά του, ιδιαίτερα στα ιταλόγλωσσα σονέτα του, καταγράφονται εικόνες που ο Ποιητής είχε αντικρίσει στους περιπάτους του.

Ακόμα δεν πρέπει να διαφεύγει ότι δεχόταν επιρροές και από την κοινωνικοπολιτική δραστηριότητά του, τους αγώνες των αγωνιστών του 1821, τις συναναστροφές, τους εκκλησιασμούς, τις πανηγύρεις και την ενημέρωσή του από τον τύπο της εποχής.

Αλλά και τα πολυάριθμα βιβλία, που αφομοίωσε σαν σπουδαστής και στη συνέχεια σα μελετητής της γλώσσας και των ιδεών των Αρχαίων Ελλήνων, των Λατίνων ποιητών, των Ευρωπαϊών κλασικών, αλλά και των δημοτικών τραγουδιών μας.

Ακόμα επιρροές εντοπίζονται από τα επικά κρητικά μυθιστορήματα, τα θρησκευτικά δράματα και τα ελεγειακά ποιήματα, την Αγία Γραφή, τους πατέρες της εκκλησίας, την εκκλησιαστική υμνολογία και τη μυθολογία, τους προ της Επανάστασης Ποιητές.

Τι σήμερα έχει μείνει όμως από τους τόπους όπου περπάτησε ο Ποιητής;

Τι εικόνα παρουσιάζει ο Σκοπός για τον οποίο έγραψε: "...Εδώ σου ανοίγονται της φύσης όλες οι ομορφιές, έτσι που ξαστοχάω ακόμα και τα Ηλύσια εγώ ο Πλίνιος. Τόση στα μάτια μου έχει αξία για την ομορφιά της". Ενθουσιασμένος ο Σολωμός από τη δύναμη της Φύσης μας λέει ότι δεν μπορεί να συγκριθεί το τοπίο ούτε με τα "Ηλύσια πεδία της Αθανασίας". Τόση ομορφιά επικρατεί εδώ.

Και σήμερα αλήθεια τι; Τι μας θυμίζει το Σκοπό και την ιστορία του; Δυστυχώς η εικόνα του έχει αλλοιωθεί καταστροφικά. Δυστυχώς δεν υπάρχει ρεμέντιο για το πολυτραγουδισμένο βουνό, σημείο αναφοράς και άλλων, νεότερων του Σολωμού δημιουργών.

Ας κοιτάξουμε το Αργάσι. Τι να πούμε για το αλλοτινό όμορφο προάστιο, προσφιλέστατο περίπατο αμέτρητων, παλαιότερα, Ζακυνθινών;

Τι έχει απομείνει σήμερα; Μέχρι και η οπιάντσα του έχει καταπατηθεί. Το κτήμα του Δομενεγίνη έχει αλλοτριωθεί, ο ιστορικός Πύργος του Αναδαλή, το Διαλόσπιτο των Φιλικών, καρικατούρα αναπαλαίωσης και μνημείο εγκατάλειψης. Η παρακείμενη του πύργου βρύση, "Η βρύση πάνω από τη θάλασσα του Νταβία", βουβή, χωρίς νερό και ασφυκτικά καταπλακωμένη από κατασκευές με μπετό. Αν επιμείνεις και την αναζητήσεις, θα εντοπίσεις την καλοδουλεμένη πέτρινη κατασκευή και θα πληγωθείς από την αδιαφορία που επικρατεί. Αν βρισκόταν σε κάποια άλλη επικράτεια που οι πολίτες της έχουν μυαλό και σέβονται την ιστορία τους, σίγουρα θα την είχαν αποκαταστήσει και προβάλλει ανάλογα.

Ο Γρηγόρης Ξενόπουλος στο μυθιστόρημά του "Ρηγγίνα Λέζα", βάζει το Σολωμό να επισκέπτεται με τον Τζώρτζη Δρόγγα μια νύχτα, τον Πύργο και πλησιάζοντας να συνομιλούν. "... "Έχει κόσμο" θάλεγες πάντα ... "Α, τι κόσμο! Και με ποίο σκοπό!... Τζώρτζη, απ' αυτό το ερημικό, το παραθαλάσσιο ζακυνθινό σπίτι βγήκε η ελληνική Ελευθερία! Εδώ - μέσα γεννήθηκε η Επανάσταση! ... Πίσω από τα φωτισμένα εκείνα παραθύρια, μαζεύονταν μυστικά και τα σχεδίαζαν οι αρχηγοί... Εδώ έφταναν καθημέρα απ' το Μοριά, από τη Ρούμελη, απ' τα Νησιά... Πολλές φορές ξεμπαρκάρουντα εδώ κρυφά, και πάλι μπαρκάρουντα από εδώ... Και ποιος δεν ήρθε από κείνους που ακούγονται σήμερα και δοξάζονται για τα κατορθώματά τους, στη στεριά και στη θάλασσα!... Ήταν το στρατηγείο του μεγάλου Κολοκοτρώνη! Και του Πετιμεζά, και του Νικηταρά, και του Αναγνωσταρά και άλλων... Η ψυχή, η καρδιά της Ελλάδας όλης, εκεί μέσα!... Αν η Ζάκυθο δεν τύχαινε λεύτερη από Τούρκους, κι' οι Ζακυνθinoί δεν ήταν τόσο θερμοί πατριώτες, ίσως, θ' αργούσε ακόμα να σημάνει η ώρα του αγώνα. Μα ο αγώνας δεν τελείωσε ακόμα, μόλις έχει αρχίσει. Και το ευλογημένο αυτό σπίτι εξακολουθεί να κάνει ό,τι έκανε, όταν ήταν εδώ κι' ο Κολοκοτρώνης..."

Αν ήταν δυνατόν ταξιδεύοντας στο χρόνο, να βρεθούμε στο Λόφο του Στράνη αγαπημένο μέρος στοχασμού και δημιουργίας του, εκείνη την εποχή, ίσως και να βλέπαμε τον εικοσιτριάχρονο Σολωμό, όπως τον φαντάστηκε ο Γρηγόρης Ξενόπουλος, "... ντυμένο πολύ σοβαρά για νέο με μαύρα ρούχα, άσπρη τραχηλιά, άσπρη γραβάτα, άσπρα γάντια, κανένα χτυπητό χρώμα, κανένα φανταχτερό στολίδι και τ' ωραίο του πρόσωπο έδειχνε μια πρώιμη ωριμότητα κι' εμβρίθεια. Τα μάτια του προπάντων - τόσο σκούρα γαλανά ώστε να φαίνονται μαύρα - και το μεγάλο του μέτωπο, όπου τ' ανασηκωμένα μαλλιά, κι' αυτά τόσο σκούρα καστανά ώστε να φαίνονται μαύρα, έδιναν στη

φυσιογνωμία του την πνευματική εκείνη έκφραση που τον ξεχώριζε απ' όλους τους νέους της τάξης του στον τόπο. Από το σύνολό του αναδιδόταν μια μεγάλη ευγένεια. Μα κι' αυστηρότητα, χρησιμότητα και καλοσύνη".

Το Λόφο τραγούδησε μεταγενέστερα ο Κωστής Παλαμάς στο ποίημα "Ζάκυνθος", που αφιέρωσε το 1927, στη Μαριέττα Γιαννοπούλου-Μινώτου:

"... Από ένα ψήλωμα - ξεχάνω τ' όνομά του πιά -
σα χώρα επαγγελτή ξαγνάντεψα την εξοχή της,
του πράσινου μεθύσι και χαροκοπιά,
μόσκοι τ' αγέρι της και μόσκοι και η πνοή της".

Πώς τον έχουμε καταντήσει σήμερα; Κάποτε είχα αναρωτηθεί πως αν τον έβλεπε έτσι ο Ποιητής δεν θα ξαναπερνούσε από εκεί. Ποιος να μας το πει όμως;

Η Μπόχαλη, το πανέμορφο προάστιο, με τις διάχυτες ευωδιές από τους λεμονανθούς, τα νερατζάνθια, τις μεσπολιές και τα ολόμπλαβα γιούλια, που καλλιεργούσαν και πούλαγαν σε ματζέτα, όπως και τα ευωδιαστά τζατζαμίνια που τα πούλαγαν σε κιόκιες. Μπαλκόνι, απ' όπου το μάτι απλώνεται ερευνητικά κοιτάζοντας στεριές και θάλασσες. Εκεί που ο Γρηγόρης Ξενόπουλος βάζει τον Ποιητή να ζει τον έρωτα με τη Ρηγγίνα Λέζα, και να επεξεργάζεται στιχουργώντας τον Ύμνο, στο ομώνυμο μυθιστόρημά του, και στο οποίο σκιαγραφεί ζωντανά και παραστατικά την εποχή και τους ανθρώπους που κινήθηκαν γύρω από το Διονύσιο Σολωμό.

Πόσο όμως και αυτή έχει κακοποιηθεί από τους σημερινούς νεοζακυνθινούς;

Ο Άγιος Λύπιος στο Καλλιτέρο, ένα άλλο μαγευτικό και μυστηριακό τοπίο, καταφύγιο του ευαίσθητου ποιητή, ικανό να τον εμπνεύσει στη συγγραφή της Γυναίκας της Ζάκυνθος, το πεζογράφημα που περιλαμβάνει τα πολλά και σημαντικά που ορίζουν τη ζωή και τις αλήθειες του κόσμου, και που μόνο ο Σολωμός μπορεί και παρουσιάζει τόσο παραστατικά με τα κείμενά του, και που το χαρακτηρίζει ο ρεαλισμός, η σάτιρα, το δίκαιο και η ηθική.

Τι έμεινε σήμερα για μας από το τοπίο; Αλλά και από το πανηγύρι της Κυριακής του Θωμά με τα ψητά αρνιά, τα παστέλια, τις φριτούρες και τα ταμπουρλονιάκα; Και τους Ζακυνθινούς που κάθονταν παρέες-παρέες κάτω από τις αιωνόβιες ελιές, να φιρίζουν κόκκινα βαμμένα αυγά, να τρώνε χοιρομέρι και κρέας από τα ψητά αρνιά, και να πίνουν γλυκόπιση βερντέα σιγοτραγουδώντας, και επιστρέφοντας για τα σπίτια τους να παίρνουν φαουλάρικα λεμόνια από το Μετόχι του Αγίου;

Ο ναός της Παναγίας της Φανερωμένης σήμερα είναι η μοναδική προσπάθεια ζωντανέματος και ανακατασκευής ναού στην ίδια περιοχή όπου και ο προσεισμικός και κατ' επέκταση πανομοιότυπος με εκείνον στα χρόνια του Σολωμού.

Ο ναός της Αγίας Τριάδας τελείως όμως διαφορετικός αλλά και σε άλλο χώρο, δεν έχει κάτι που να τον συνδέει εξωτερικά τουλάχιστο με όσα καταγράφει ο Σολωμός στο σονέτο του για τον Παύλο κόντε Μερκάτη στην αναζήτηση της συζήτησης που αναμένει να κάνει με το φίλο του. Γιατί σήμερα δεν υπάρχει ο

"Ανάλαφρος ψιθυρισμός τρυφερής χλωρασιάς, που σκεπάζει τους τοίχους του όμορφου ναού, και του ρυακιού μουρμούρισμα, που κυλά ψηλά απ' τη ραχούλα και τη δροσίζει, ...", όπως στιχούργησε τότε.

Τι όμως μένει σήμερα να κάνουμε;

Πώς αξιολογούμε τον τόπο μας, τις φυσικές του ομορφιές, το περιβάλλον, που η τύχη μας έδωσε τη δυνατότητα να ζήσουμε;

Τι θ' αφήσουμε σ' όλους όσους θ' ακολουθήσουν;

Αξίζει να αξιολογήσουμε τα έχεια μας μετρώντας τα τετραγωνικά των οικοδομών, απαριθμώντας ποσίνες, ακριβά τροχοφόρα, ταχύπλοα φουσκωτά;

Να γινόμαστε σκλάβοι του κακώς εννοούμενου ευδαιμονισμού;

Μήπως θα πρέπει να ευαισθητοποιηθούμε ώστε να κρατήσουμε ό,τι ακόμα μπορεί να διασωθεί, και να δώσουμε τη δυνατότητα να βρεθούν οι νέοι ποιητές, οι νέοι λογοτέχνες που θα υμνήσουν την ομορφιά του νησιού μας;

Απρίλης 2006

Βίος ανεόρταστος

Οι φιλέορτοι και φιλακόλουθοι βυζαντινοί πρόγονοί μας δικαιολογούσαν την προσήλωσή τους στην εκκλησιαστική παράδοση και την ενεργή συμμετοχή τους σε αυτές τις εκδηλώσεις του κοινωνικού βίου με το γνωστό "βίος ανεόρταστος, μακρά οδός απανδόχεντος".

Όμως πως εφαρμόζει, ως στάσιμον της καθημερινότητας, η περίπτωση του ζακυνθινού πανηγυριού του στυλίτη Αγίου Αλυπίου (Αϊλύπιου), το Αντίπασχα, το γνωστότερο ως Κυριακή της Διακαινισμού ή του Θωμά, όταν μετά την κορύφωση του Θείου Δράματος με την Ανάσταση, ακολουθούν για τον αστικό και τον περιαστικό πληθυσμό της Χώρας, νέες λατρευτικές εκδηλώσεις σωρευμένες σε μία εβδομάδα, όπως η λιτάνευση της Παναγίας της Λαουρένταινας και το βόδι (τη Δευτέρα της Διακαινισμού), το πανηγύρι της Χρυσοπηγής (την Παρασκευή της Διακαινισμού) και πολλές φορές η εορτή του Αγίου Γεωργίου.

Βεβαίως την κοινωνική και θρησκευτική ζωή της παλαιάς ζακυνθινής κοινωνίας καθόριζαν απολύτως ιδιαίτεροι κανόνες, τα αντέτια, "οι διαρκώς (συνεπώς) μακρώς και ομοιόμορφως" εφαρμοζόμενες συνήθειες.

Βεβαίως και στο συγκεκριμένο πανηγύρι, δεν γνωρίζουμε από πότε, δόθηκε και κάποιος ιδιαίτερος οικονομικός χαρακτήρας που το έκανε ελκυστικό, όταν όπως διασώζει ο Ανδρέας Γαήτας (Ντ. Κονόμος, Ζάκυνθος πεντακόσια χρόνια, τομ.6ος Λαογραφικά σ. 273) εκείνοι που είχαν επιβήτορες ίππους τους έφερναν και τους εξέθεταν εκεί ώστε να τους δουν όσοι είχαν φοράδες και να επιλέξουν για αναπαραγωγή.

Όμως αξίζει να ερευνηθεί εάν αυτοί είναι οι μόνοι λόγοι που "από πρωίας συνέρρεον οι τε πολίται και πλείστοι όσοι χωρικοί, διήρχοντο δε την ημέραν εν χοροίς και άσμασι και εσιτάσει και ευθυμία υπό τα δένδρα, εντός των σπαρτών και επί των πέριξ λόφων...".

Είναι μήπως ανάμνηση εγγεγραμμένη στο κύτταρο της πολυσυλλεκτικά αναπληρωμένης από πολλούς ελληνικούς τόπους, μετά τις καταστροφές, ζακυνθινής κοινωνίας, αρχαίων αγροτικών εορτών;

Είναι ισχυρή επιτόπια συνήθεια που βρήκε ο ενταχθείς πληθυσμός;

Είναι οι κανόνες της κοινωνικής συνοχής που επέβαλαν την συναναστροφή, την αναγνώριση και τη σύμφιξη;

Ή είναι (το πιθανότερο) ουσιαστικός τρόπος διακήρυξης της Ορθοδοξίας και τόνωσης των εθνικών στοιχείων του πληθυσμού, μία δυναμική εκδήλωση που λειτούργησε ως ανάχωμα στις διαρκείς επιθέσεις εκδυτικισμού που προωθούσαν πολλά κέντρα, παράλληλη με το κτίσιμο και τη συντήρηση τόσων πολλών εκκλησιών, μονών και προσκυνημάτων;

Αν η τελευταία υπόθεση ευσταθεί τότε το πανηγύρι του Αϊλύπιου (που κινδυνεύει είτε να ξεχαστεί, είτε να βαλοσαμωθεί και να παραπαίει μεταξύ αποδυναμωμένης από τα ουσιώδη χαρακτηριστικά της συνήθειας και τουριστικού event) πρέπει να αναβιώσει και να λειτουργήσει άλλη μια φορά υπέρ της διατήρησης της ζακυνθινής ιδιαιτερότητας και της τόνωσης των εθνικών μας στοιχείων, που και πάλι δέχονται επιθέσεις διαφοροποίησης.

Έσπευ' ὁ ἔρωτας χορὸν μὲ τὸν ζαυτὸν Ἰαρίδην,
κι φύβος ἤβρη αἰὲν καλὴν καὶ τὴν γλυκίαν ἐν ἕρῳ,
κἀν μὲν οὐκ ἐκίαν που φεύγετε καὶ κἀκεῖ
δροσίδες καὶ μύρακας
ανάκουστος κιδανιδιόσ' καὶ Ἰπποδρυφιδίον.

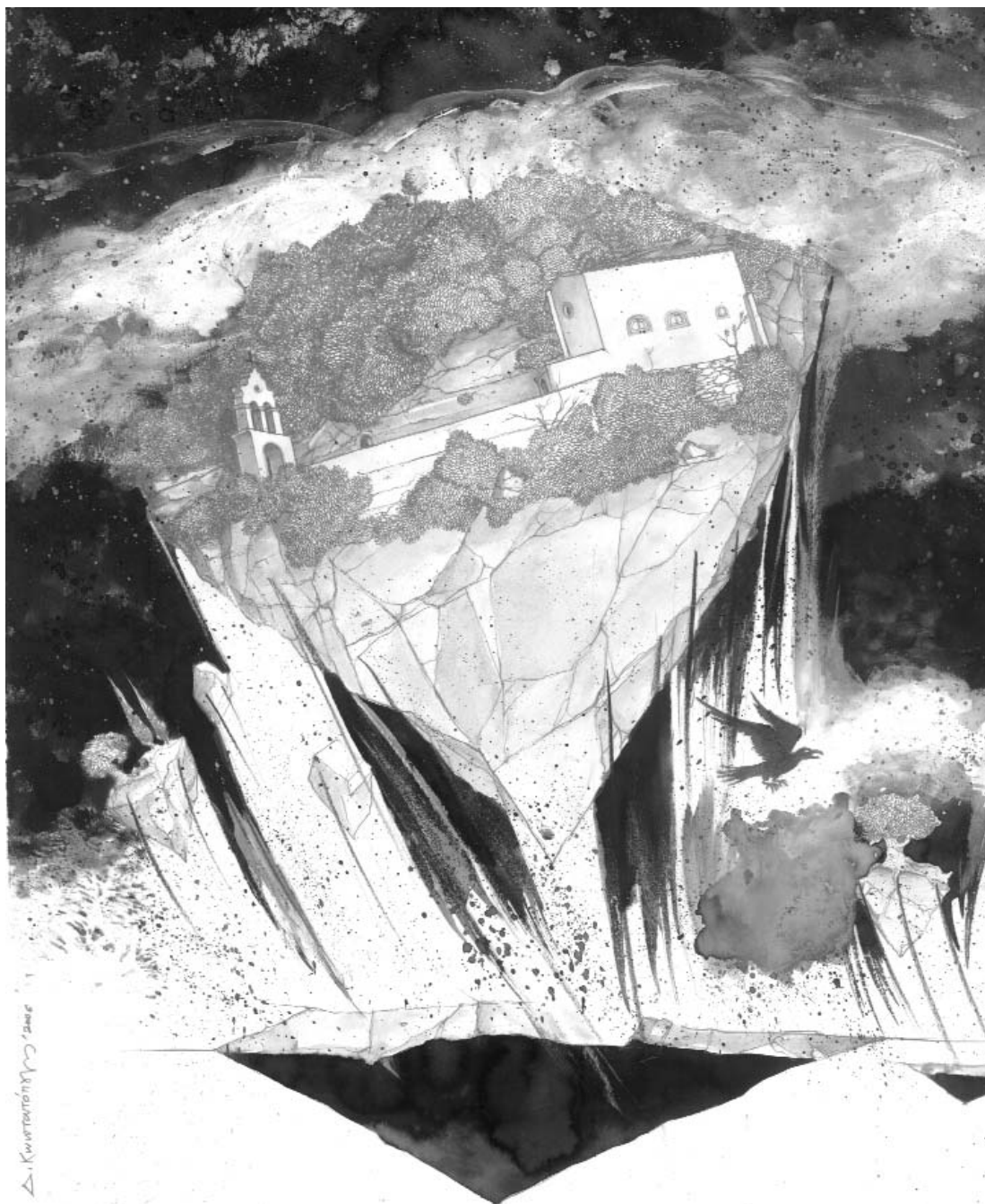
Σχέδιο του Διονύση Πάλμα.

Άγιος Λύπιος 2006

Βρέθηκα στο Μεσολόγγι, 14 του Απρίλη, κατά τα αποκαλυπτήρια της προτομής του Σολωμού στο "Άλσος των ηρώων". Η προτομή, έργο του γνωστού γλύπτη Διονύση Πάλμα, ήτανε προσφορά του Δήμου Ζακυνθίων. Με συγκίνησε αισθητικά η προτομή και συναισθηματικά η τελετή. Με συγκίνησε, ακόμα, η μέθεξη της μεσολογγίτικης κοινωνίας· ιδίως της νεολαίας. Ζώντας δυναμικά το σήμερα, έδειξε να κρατάει τις μνήμες και τις αξίες του χθες. Με συγκίνησε, τέλος, υπερβατικά, η αίσθηση ότι ο ίσκιος του ποιητή των Ελεύθερων Πολιορκημένων αντάμωσε τους ίσκιους των ηρώων και των συμβόλων του. Γιατί η έννοια του ηρωισμού δεν ολοκληρώνεται από τη θυσία, αλλά από τη μετάπλαση της θυσίας σε σύμβολο.

Στο Μεσολόγγι, συνειρμικά, σκέφτηκα τη σημερινή Ζάκυνθο. Και τη σκέφτηκα φωτισμένη από μιαν αχτίδα αισιοδοξίας. Αιτία, ένα τηλεφώνημα του εκλεκτού πιανίστα κ. Διονύση Μπουκουβάλα και ένα γράμμα της "Περιβαλλοντικής Ομάδας του Πειραματικού Δημοτικού Σχολείου Κάμπου Ζακύνθου "Παναγιώτης Χιώτης"" και της "Περιβαλλοντικής Ομάδας Γυμνασίου Βανάτου". Και τα δύο αναφερότανε στην προσπάθεια αναβίωσης του πανηγυριού του Αγίου Λύπιου, την Κυριακή του Θωμά (30.4.2006).

Ο ορισμός του πολιτισμού αποτελεί σταυροδρόμι, αλλά και πεδίο μάχης, της ανθρωπολογικής επιστήμης. Με γενναία δόση γενέικευσης, θα μπορούσε να τον δει κανείς σαν το σύνολο των εφοδίων μιας κοινωνίας, που της δίνουνε την ικανότητα, εξελισσόμενη, να διατηρεί το ύψος, τις αξίες και την ενότητά της. Η Επτάνησος, η Ζάκυνθος ειδικότερα, στο πέρασμα των αιώνων ανέπτυξε έντονο και ιδιότυπο πολιτισμό, που κορυφώθηκε κατά τον 19ο αιώνα. Στις μέρες μας, κάτω από συνθήκες ενοποίησης, διεθνοποίησης, παγκοσμιοποίησης, οι εθνικοί και πολύ περισσότερο οι τοπικοί πολιτισμοί, δέχονται ισχυρές πιέσεις. Η αντίσταση δεν αρκεί να εκδηλωθεί στην ολιγάριθμη λέσχη της κουλτούρας, οφείλει να εξαπλωθεί στον ευρύτερο χώρο του κοινωνικού ύψους· στις παραδόσεις και στις ιδιαιτερότητες του πολιτισμού μας. Η αναβίωση του πανηγυριού του Αγίου Λυπίου αποτελεί μια τέτοια πράξη αντίστασης. Και η προσπάθεια είναι ιδιαίτερα αξιέπαινη καθώς έχρισε πρωταγωνίστρια τη ζακυνθινή νεολαία. Και είναι, ακόμα, ευρηματική γιατί το πανηγύρι του Αγίου Λύπιου δεν αποτελεί μονοδιάστατη πολιτιστική αναβίωση, καθώς διασταυρώνεται με τον απόκοσμο και αγαπημένο ίσκιο του Ιερομόναχου Διονύσιου και με το αθάνατο πνεύμα του ποιητή.

Λένε πολλοί πως εκείνη τη Νύχτα τον Ύπνο πολλών Ζακυνθινών τάραξε το ίδιο όνειρο: Ένας σεισμός - κατ' άλλους μια έκρηξη στο εσωτερικό της γης - ήταν η αφορμή να εκτοξευθούν σε ένα μαύρο διάτρητο ουρανό το ξωκλήσι του Αγίου Λύπου με το καμπαναριό και το λόφο πάνωθ' του και μεγάλα κομμάτια από τον ελαιώνα στους πρόποδες.

Την επόμενη μέρα, Κυριακή του Θωμά περισσότεροι απ' όσους ακόμα πιστεύουν στα όνειρα στην εποχή μας - μια και άπαντα τα νέα διαδίδονται γρήγορα εδώ - πήγαν στον Καλλιτέρο δίπλα στο Μετόχι του Αγίου να βεβαιωθούν πως ακόμη βρισκόταν στη θέση του. Και αφού το είδαν και ευφράνθηκαν, αφού συναντήθηκαν έστησαν μια μεγάλη γιορτή που θύμιζε Παλαιούς Καιρούς. Έτσι χάρηκαν και ήπιαν πολύ και είπαν οι περισσότεροι πως ήταν "Θαύμα του Αγίου" γιατί οι άνθρωποι είχαν πια ξεχάσει το πανηγύρι του.

Αλήθεια, ψέματα τι να σας πω; Παράξενους τρόπους επινοεί το Θεϊκό για να αγγίξει τις καρδιές των ανθρώπων...

Διονύσης Κωνσταντόπουλος

“Για τα πανηγύρια”*

[...] Τον επίλογο όμως, αυτού του ιδιόρρυθμου πασχαλινού ξεφαντώματος, τονε γράφει το πανηγύρι τ' Αη-Λύπιου, την Κυριακή του Θωμά, στον Καλητέρο. Όπου στα σκιερά λιοστάσια του, που τα κεντάνε μοσχομύριστα αγριολούλουδα, στρώνανε ομαδικά και κατάχαμα, οι πατεράδες μας τη γιορτάσιμη τραπεζαρία τους. Ψητό, κορπέτες, τυριά, κόκκινα αυγά, ενώ η βερντέα από το καρτελάκι, έτρεχε ασταμάτητα.

Τα δικά μας τα χρόνια, η εκδήλωση έχει πετσοκοφτεί τραγικά από το σκουλήκι της μοντερνοποίησης. Που με το δίκιο της ίσως, αρωτάει με τη σειρά της:

- *"Μα γιατί να τρώει κανείς καταγής και άβολα όταν, όπου και να κάμει θα 'βρει λογίς-λογίς ψησταριές, που προσφέρουνε μέχρι και τον πουλιού το γάλα"*

Ναι, σύμφωνα, έτσι είναι... Μόνο όπου διαφεύγει, πως εκείνο το κοινό και αξέχαστο υπαίθριο φαγοπότι, είχε ψυχή! Κάτι που στερείται αυστηριότητα, το οποιοδήποτε κοσμικό ρέστωραν ή η ανάλογη ταβέρνα. Ύστερα απ' όλα αυτά, λες και ακούω το χτεσινό καθηγητή μου και σημερινό πολύτιμο φίλο μου, τον Παναγιωτάκη Μπελούση, με την καλοσυνάτη, πάντα του διάθεση, να μου ξαναλέει:

- *"Μην κοπιάζεις φτωχέ Δον-Κιχώτη, ο σημερινός τζαντιώτης, ο μπλαζέ, όπως το είπα, δεν σκοτίζεται πια για πανηγύρια"*

- *"Το ξέρω δάσκαλε", τ' απαντάω, "πως έχεις όπως πάντα δίκαιο. Αλλά μ' όλο το σεβασμό όπου σου 'χω, δε θα συμφωνήσω μαζί σου. Γιατί θα πρέπει επιτέλους ν' ακούσουνε οι κάθε λογής "μπλαζέδες" πως υπάρχουν κι άνθρωποι, που 'χουνε τη δύναμη, ν' αντιστέκονται στην αδιαφορία. Μπορεί να 'ναι λίγοι, αυτό όμως δεν μετράει, γιατί και το προζύμι... λίγο είναι".*

20.4.80

*Βλ. Νιόνιος Μελίτας, *Ντόπια και... ξενωτικά, Χρονογραφήματα (1979-1983)*, εκδόσεις Μπάστα, Ζάκυνθος 2000, σ. 55-56.

Δημήτριος Πελεκάσης: *Ο Άγιος Αλύπιος*, 1916, σέπια σε χαρτί
από την έκδοση του λευκώματος: ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΠΕΛΕΚΑΣΗΣ
Ζωγράφος (1881 - 1973), Πλατύφορος 2001, σ. 178

Στο πανηγύρι του Αγίου Λύπιου

... Την επομένη της Χρυσοπηγής, ημέρα Σάββατο το Νιο, η θεία μου άρχιζε να ετοιμάζει τις πορπέτες και ό,τι άλλο είχαν αποφασίσει να πάρουμε μαζί μας για την εκδρομή στο Καλητέρο, στο πανηγύρι του Αγίου Λύπιου.

Σ' ένα καλάθι μπαίνανε όλα, ψωμί, λάδι, κρασί, κόκκινα αυγά, τυρί ντόπιο, πρέτσα, χοιρομέρι, πορπέτες, το νερό το βρήκαμε γάργαρα και άφθονο στη βρύση του Αγίου Διονυσίου στο διπλανό Μετόχι Του.

Το νερό έτρεχε χαρούμενα σε μία πέτρινη σκούρνα έξω από τον τοίχο και δροσίζονταν ζώα και άνθρωποι ελεύθερα!

Το πρωί ενωρίς γινόταν η λειτουργία και ύστερα η ταπεινή, γιομάτη χρώμα, λιτανεία του κονίσματος. Κατέβαινε από το μονοπάτι μέχρι κάτω στο δρόμο και ξανά ανέβαινε σιγά, οι καμπάνες του μικρού καμπαναριού τραγουδούσαν συνέχεια. Αφού τελειώναμε με τις εκκλησιαστικές υποχρεώσεις μας, η θεία μου κι ο μπάρμπας μου με άφηναν να τρέξω και να παίξω με τα παιδιά της παρέας μας και πήγαιναν να "πιάσουν" τη μεγάλη κουφάλα της ντόπιας.

Το ταμπουρλονιάκαρο μάς έδινε την ώθηση και το ρυθμό! Κι εκεί ήταν που άρχιζε το μυστήριο! Γιατί δίπλα στη μικρή κρεμασμένη στο γκρεμό εκκλησία ήταν η σπηλιά! Αυτή η σπηλιά, λένε, ότι βγαίνει στην άλλη μεριά του Σκοπού! Αλλά πώς να μπεις εκεί μέσα; Έχουνε χαθεί άνθρωποι και ζώα. Τη φυλάει ένας τραγοπόδαρος, που φυσάει μέσα στη φλογέρα του και συρίζει διαολεμένα να σου πάρει τ' αυτιά! Είδα τα μάτια του μέσα στο σκοτάδι να γυαλίζουνε, το ταμπουρλονιάκαρο τον κάνει να χορεύει και να γελάει δείχνοντας τα μυτερά δόντια του. Επαίρναμε δρόμο τα παιδιά, τρέχαμε αναψοκοκκινισμένα στο κάτω λιοστάσι που είχανε μαζευτεί διάφορες παρέες και είχανε πιάσει από μία μεγάλη ντόπια η καθεμιά. Στην από δω μεριά, προς το ανηφορικό μονοπάτι, στήνανε μπανκάδες και σουβλές και κανένα βαρελάκι με κρασί και ψήνανε αρνιά.

Η δική μας ντόπια ήτανε προς το Μετόχι του Αγίου, απλώνανε κουρελούδες και καθόμαστε χάμου για να φάμε κι άρχιζε το τραγούδι, η Τασία είχε μία ψιλή δυνατή φωνή, το ταμπουρλονιάκαρο και οι καμπανούλες σωπαίνανε για λιγούλακι ύπνο!

Τότε συμφωνούσαμε με το φίλο μου το Σπύρο να ξεφύγουμε για να εξερευνήσουμε τις γύρω σπηλιούλες, τα δασάκια, τους γκρεμούς και το περιβόλι του Μετοχιού πουχε τα μηνίματα και τις κάρες στοίβα απάνω σ' ένα πέτρινο τραπέζι μέσα σ' ένα εκκλησάκι. Γυρίζαμε στην κουφάλα τρέχοντας, λαχανιάζοντας από φόβο.

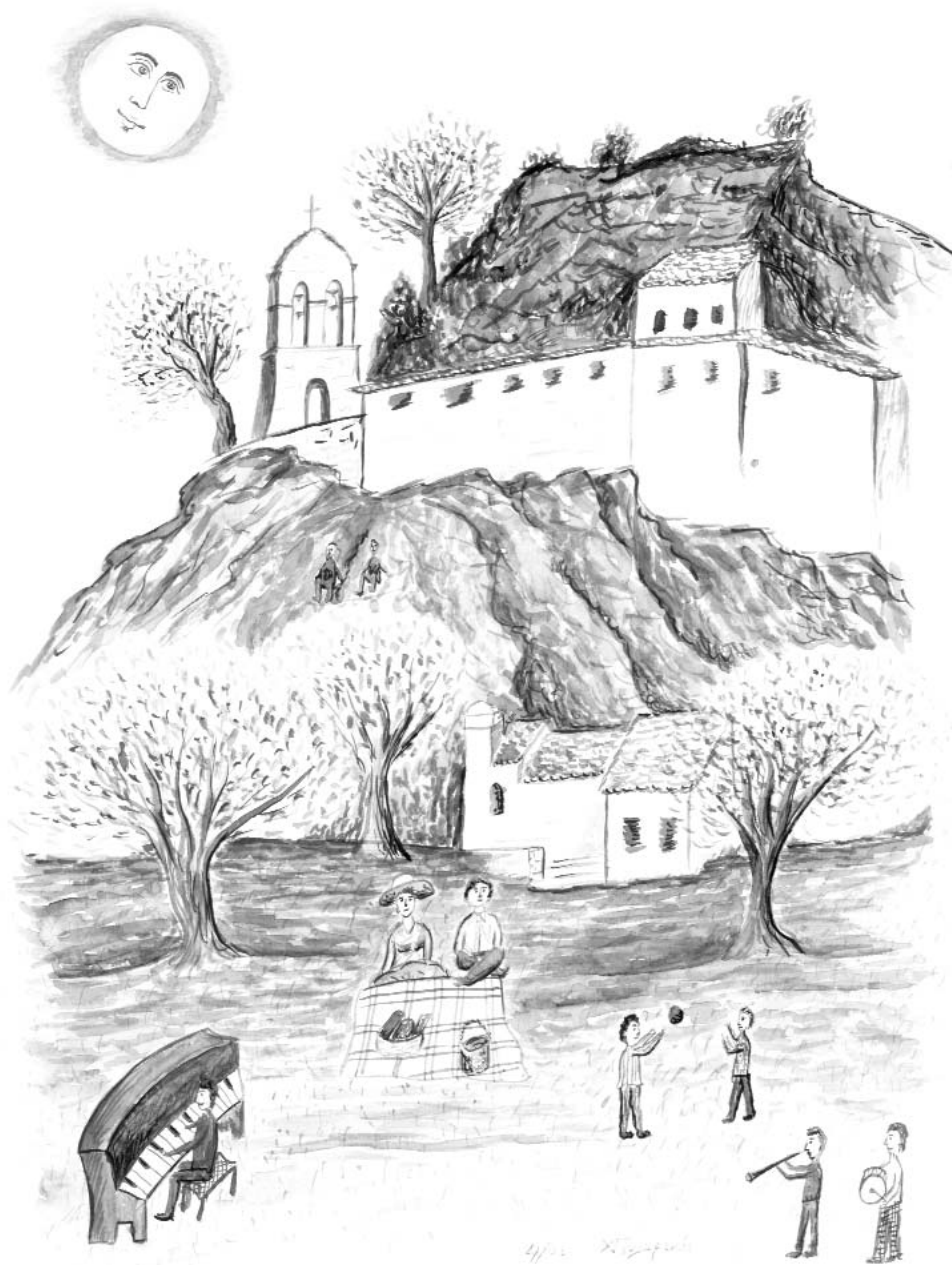
Τότε ήταν που είδα το καλογεράκι, ψηλόλιγνο, με μαύρο ρεγκλό σώρασο και το μαύρο σουρωτό σκουφάκι και με το αραιό γενάκι του, επέρασε ανάλαφρα ανάμεσά μας από τις δύο ντόπιες, δεν άκουγε κανείς τα βήματά του, μα εγώ τον έβλεπα να περνάει δίχως θρόισμα και να χάνεται πίσώπλατα! "Θεία, τον είδα! Τον είδα τον Άγιο Διονύσιο, εβγήκε από το Μετόχι κι έκαμε βόλτες στο λιοστάσι!!" - "Σώπα παιδάκι μου, Χριστός και Παναγία! Τι αλαφροϊσκιωτο που είναι ετούτο το παιδί!"

Πέρα στο βάθος του λιοστασιού, ακουμπισμένος στο βράχο καθότανε μόνος του σε μια πέτρα ένας νεαρός. Από μακριά μου φάνταζε όμορφος σαν πρίγκιπας του παραμυθιού, σκυμμένος, όλο κάτι έγγραφε σ' ένα μεγάλο τετράδιο ακουμπισμένο στο γόνατά του, δε μιλούσε, δεν κοιτούσε κανέναν.

Ήτανε μόνος και η μικρή καρδιά μου τον ερωτεύτηκε! Ποιος να 'ναι; Ποιος να 'ναι;

Αυτά τα σημεία και τέρατα γίνονταν όλη την ημέρα. Πριν το σούρουπο, τα μαζεύανε όλα οι μεγάλοι και ξεκινούσαμε σιγά - σιγά για τη χώρα, αφού αγοράζαμε ζεστές φιτούρες και παστέλι.

Περπατούσαμε το χωμάτινο δρόμο μέχρι τη γέφυρα του Αγίου Χαραλάμπη. Από κει και πέρα πιασμένη πάντα από το χέρι της θείας μου περπατούσα με κλειστά τα μάτια. Περπατούσα και λαγοκοιμόμουνα, ψόφια στην κούραση! Άντε να φτάσουμε, σέρνοντας, μέχρι τη γειτονιά μας τους Αγίους Πάντες! Να πέσω στο κρεβάτι μου με το φόβο ότι θα δω το καλογεράκι και το σιωπηλό μοναχικό πρίγκιπα! Πατερούλη μου, φύλαξέ με από τα φαντάσματα!

Μπάμης Πυλαρινός:
Ο Άγιος Λύπιος, η Αγία Κυριακή και το καινούργιο πανηγύρι εν έτη 2006

Μια "συνάντηση" στον Άγιο Λύπιο

Κ' εδώ, τραβώντας κάποιος για το Καλητέρο και το μετόχι του Αγίου, φίλος-προσκυνητής απλός της Φύσης, της Ποίησης και των (όποιων) πνευμάτων, φέρνει στον νου και στην καρδιά τη μορφή (το "προσωπείο") και τον λόγο, τον θαυμαστά λυρικοσατιρικό, του Διονυσίου Σολωμού, του αυστηρού κριτή-ιδεαλιστή κ' αισθαντικού "εγκάτοικου" στο πάλλευκο ξωκλήσι του Αγίου Λύπιου, έχοντας αθανατίζει τον χώρο ή το τοπίο του ως "σημείο" υποβλητικό, ρεαλιστικής και συμβολικής σημασίας ή διάστασης.

Και "συναντάμε" τον Ποιητή της *Φαρμακωμένης* και των *Ελεύθερων Πολιορκημένων* και τον ακούμε καθαρά να ονοματίζει της "αλυπίας" τον Άγιο τρεις φορές (όχι τυχαία) στο πρώτο κεφάλαιο της περίτεχνης *Γυναίκας της Ζάκυθος*, γράφοντας τα εξής:

1. *"Εγώ Διονύσιος Ιερομόναχος, εγκάτοικος στο ξωκλήσι του Αγίου Λύπιου, είπα να περιγράψω ό,τι στοχάζομαι λέγω:*

Ό,τι εγύριζα από το μοναστήρι του Αγίου Διονυσίου, όπου είχα πάει για να μιλήσω με έναν καλόγερο για κάτι υπόθεσες ψυχικές,

Και ήτανε καλοκαίρι, και ήταν η ώρα οπού θολώνοννε τα νερά, και είχα φθάσει στα Τρία πηγάδια, και ήταν εκεί τριγύρον η γη όλο νερά [...]

2. *Και είδα πως ελάμπανε από πάνω μου όλα τ' άστρα, και εξάνοιζα την Αλετροπόδα, οπού με ενφραίνει πολύ. Και εβιάστηκα να κινήσω για το ξωκλήσι του Αγίου Λύπιου, γιατί είδα πως εκασομέρησα, και ήθελα να φθάσω για να περιγράψω τη γυναίκα της Ζάκυθος.*

3. *Έτσι εγώ έφθασα στο κελί του Αγίου Λύπιου παρηγορημένος από τες μυρωδιές του κάμπου, από τα γλυκότερεχα νερά και από τον αστρόβολον ουρανό, ο οποίος εφαινότουννα αποπάνον από το κεφάλι μου μία Ανάσταση."*

~ ~

ΕΤΣΙ, μυστήρια και άρρηκτα, δένονται η ομορφιά, η αρμονία και η υποβλητική απλότητα του γύρω από τον Άγιο Λύπιο χώρου με το πνεύμα και την ψυχή, με τον "κόσμο" του μοναχικού και *άγρυπνου* Διονυσίου Σολωμού, με τον απέριττο (βιβλικής χροιάς) εξομολογητικό και καταγγελτικό του λόγο στη διαχρονικά "παρούσα" *Γυναίκα της Ζάκυθος*. Μ' έναν τρόπο δηλ., που συνδυάζει ή συσχετίζει καίρια και εκφραστικά το θρησκευτικο-πατριωτικό στοιχείο με το έντονα φυσιολατρικό, το εξωτερικό-αντικειμενικό με το ατομικό-διαπροσωπικό, το ρεαλιστικό με το ψυχοπνευματικό (μεταφυσικό). Και ακόμη, το στοιχείο της αναζήτησης ή της διαπίστωσης του Δίκαιου και του Άδικου, της Ομορφιάς και της Ασχήμιας, της Καλοσύνης και της Κακίας, του υλικού και του άυλου, του αγγελικού και του διαβολικού κ.λ.π.

Και όλ' αυτά, για να φανερωθεί από τον ανθρωπογνώστη και μύστη-Ποιητή η αλήθεια για τις πληγές και για τα θαύματα του κόσμου, καθώς και η παρήγορη μεταμορφωτική-αναστατική δύναμη της ζωής και της ύπαρξης, ακόμη και μέσα από ένα μικρής έκτασης μα γραφικό κ' ελκυστικό τοπίο ή κομμάτι γης ζακυνθινής. Αυτό, που μπορεί για πολλούς να συνδέεται με το εκεί λαϊκό πανηγύρι της Κυριακής του Θωμά (ευχάριστο σε καιρούς αλλοτινούς αλλά παρακμασμένο -όπως τόσα και τόσα- στην αλλοτριωτική εποχή μας), μα που χάρη στον εμπνευσμένο και ηδύσημο λόγο του Σολωμού παραμένει εσαεί και *σημείο αναφοράς* για τη αίσθηση *μίας Ανάστασης*, βασισμένης στον σεβασμό προς τις ανθρώπινες αξίες και τα δωρήματα της φύσης. Αυτά ακριβώς, που παρηγόρησαν, σε ώρες λύπης περισσής, και τον Ιερομόναχο Διονύσιο (Σολωμό) στο ξωκλήσι ή στο κελί του Αγίου Λύπιου, σ' ένα τοπίο αναγεννησιακής ή ρομαντικής απεικόνισης, όπως τότε ο Ποιητής το "είδε" και το έζησε (σαν μια *"υπόθεση ψυχική"* κι αυτό), με *"μυρωδιές του κάμπου"*, με *"γλυκότερεχα νερά"* και *"αστρόβολον ουρανό"*.

ΜΑΚΑΡΙ κ' εμείς -και οι επόμενοι- να δούμε και να νιώσουμε, μέσα από την προσπάθεια και τη "συνάντηση" κάποιων σύγχρονων ρομαντικών για αναβίωση ενός ιστορικού πανηγυριού, εκεί στο Καλητέρο και στα λιόφυτα του Άι-Λύπιου, να επιβιώνει -και να παρηγορεί βαθύτερα- "κάτι", λίγο έστω, από αυτήν την ομορφιά της Φύσης, από τ' ανθεκτικά και ανόθευτα του λαού μας στοιχεία κι από τα "μιλήματα" των Ποιητών μας, όπως αυτά τ' ανεπανάληπτα του θαυμαστού ή του θαυματουργού "*εγκάτοικον*" και οραματιστή, στον κάποτε τόσο "ζωντανό" Άγιο Λύπιο, Διονυσίου Σολωμού.

Απρίλης 2006

Άγιος Λύπιος, Απρίλιος 2006. Φωτογραφίες: Διονύσης Κωνσταντόπουλος

Το πανηγύρι του Άι-Λύπιου*

Ένα από τα πιο γνωστά κι αγαπημένα πανηγύρια του νησιού μας είναι κι αυτό του Άι - Λύπιου που γίνεται κάθε χρόνο την Κυριακή του Θωμά στο γραφικό ομώνυμο εκκλησάκι που βρίσκεται σε μια λοφοπλαγιά στο προάστιο Καλητέρος.

Από το πρωί της γιορτής συνήθιζαν οι κάτοικοι της χώρας και της γύρω περιοχής να έρχονται στ' όμορφο αυτό προάστιο φέρνοντας μαζί τους και το φαγητό τους για να φάνε στους "σβώλους" όπως συνήθιζαν να λένε.

Σαν τελείωνε η λειτουργία, έστρωναν μέσα στο λιοστάσι τις κουρελούδες που είχαν μαζί τους και πάνω τους άπλωναν όλες τις γιορταστικές λιχουδιές. Απαραίτητα ήταν τα κόκκινα αυγά.

Παντού ψηνόταν αρνιά κι από τα μεγάλα βουτσιά έρρεε άφθονο κρασί.

Συγχρόνως άρχιζε και το τρικούβεργο γλέντι.

Η ταμπουρλονιάκαρα δεν σταματούσε καθόλου.

Οι καμπάνες χτυπούσαν αδιάκοπα και κάπου-κάπου ακουγόταν και μερικές τουφεκιές.

Το πανηγύρι κράταγε έως αργά το βράδυ.

Στις μέρες μας το πανηγύρι τ' Άι-Λύπιου έχασε την παλιά πατροπαράδοτη μορφή του.

Παραμένει όμως πάντα αγαπητό σ' όλους τους Ζακυνθινούς που απαραίτητα θα πάνε την ημέρα αυτή στον Καλητέρο για να ανάψουν το κεράκι τους στον Άγιο και να κάνουν τη βόλτα τους στο μαγευτικό προάστιο.

Στη συνείδηση όμως του λαού μας έχει δημιουργηθεί μια εσφαλμένη αντίληψη για τον Άι-Λύπιο.

Πιστεύεται ότι είναι ο Απόστολος Θωμάς που ονομάστηκε έτσι επειδή έλειπε από την συγκέντρωση των μαθητών που έγινε στο υπερώο μετά την ανάσταση.

Η εκδοχή αυτή είναι εντελώς λανθασμένη και δυστυχώς υποστηρίχτηκε από μερικούς μελετητές της ιστορίας του νησιού μας. Αν συνέβαινε κάτι τέτοιο, το Λύπιος θα γραφόταν με "ει" και όχι με "υ". επίσης οι εικόνες της εκκλησίας, τόσο η δεσποτική του τέμπλου όσο και αυτή της καθέδρας, παρουσιάζουν κάποιον Άγιο Αλύπιο (α- στερητικό + λύπη) επάνω σ' ένα στύλο. Δίπλα του εικονίζεται ο Άγιος Στυλιανός.

Αν ψάξουμε λοιπόν το ημερολόγιο θα δούμε ότι στις 26 του Νοέμβρη, μέρα της γιορτής του Αγίου Στυλιανού, γιορτάζει και κάποιος Άγιος Αλύπιος ο Στυλίτης που έζησε τον Ζ' μ.Χ. αιώνα.

Αυτός λοιπόν είναι ο Άγιός μας που χάριν εφωνίας έγινε Λύπιος.

Πώς όμως καθιερώθηκε αυτή η γιορτή;

Την απάντηση μας την δίνει ο αξέχαστος ιστορικός του νησιού μας Λ.Χ. Ζώης στο άρθρο του "Από τας λαϊκὰς διασκεδάσεις μας. Η πανήγυρις του Αγίου Αλυπίου" που δημοσιεύθηκε στην τοπική εφημερίδα "ΕΛΠΙΣ" την 1 Μαΐου 1916.

Στην περιοχή του Καλητέρου, γράφει, υπήρχε ναός που τιμώνταν στ' όνομα του Αγίου Θωμά και της Αγίας Δυνατής. Εκεί την Κυριακή της Διακαινησίμου πανηγυριζόταν ο Απόστολος. Όμως κάποια χρονιά έγιναν αιματηρά επεισόδια μεταξύ ενόπλων πανηγυριστών κι' έτσι το πανηγύρι ορίστηκε από τον προβλεπτή του νησιού να γίνεται στην γειτονική εκκλησία του Αγίου Λύπιου.

Σ' αυτήν την εκκλησία γίνεται έως και τις μέρες μας.

*Βλ. Εφημερίδα *Ελευθέρη φωνή*, φ. 370 / 10 Μαΐου 1982, σ. 2.

ΔΥΟ ΞΕΝΟΙ ΕΠΙΣΚΕΠΤΕΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΓΙΟ ΛΥΠΙΟ

ΒΕΡΝΑΡΔΟΣ ΣΜΙΤ
(1837-1917)

Μεγάλη λαϊκή γιορτή την Κυριακή του Θωμά*

Μετάφραση ΣΠΥΡΟΣ ΠΛΑΝΗΤΕΡΟΣ-ΚΑΠΑΡΗΣ

Ο εορτασμός του Πάσχα διαρκεί οκτώ ολόκληρες ημέρες και ολοκληρώνεται την Κυριακή του Θωμά με ένα πανηγύρι, μια λαϊκή θρησκευτική γιορτή, η οποία διεξάγεται στα νοτιοανατολικά της πόλης, σε ένα περιβάλλον εξαιρετικής ομορφιάς¹. Το πανηγύρι αυτό εξελίσσεται σε δύο εξωκλήσια, τα οποία βρίσκονται στους πρόποδες του Σκοπού από όπου μπορεί να απολαύσει κανείς μια υπέροχη θέα. Η συμμετοχή των κατοίκων του νησιού, ακόμη και των χωρικών, είναι πολύ μεγάλη, ενώ πολλοί είναι οι ξένοι που επισκέπτονται αυτή τη μεγαλύτερη λαϊκή γιορτή της Ζακύνθου. Η θέση αυτή προσφέρει στον παρατηρητή μια ενδιαφέρουσα, γεμάτη θαυμάσια χρώματα, θέα. Κάποιοι από τους πανηγυριώτες, οδηγημένοι από τις κωδωνοκρουσίες που δε φαίνεται να σταματούν ούτε στιγμή, συρρέουν στα πάντοτε ανοικτά εξωκλήσια, για να καταθέσουν τον οβολό τους και να προσκυνήσουν τις αγίες εικόνες που υπάρχουν εκεί. Άλλοι, συγκεντρωμένοι σε εύθυμες παρέες, ξαπλωμένοι στον ίσκιο των ελαιώνων και πάνω στο πράσινο γρασίδι, απολαμβάνουν τα φαγητά και τα ποτά τους με τη συνοδεία μουσικής και τραγουδιών. Η τοίκνα που αναδύεται από τα αρνιά που ψήνονται στις σούβλες, ανεβαίνει από παντού προς τον ανέφελο ουρανό. Εδώ και εκεί ομάδες νεαρών χωρικών μαζεύονται γύρω από τους μουσικούς και αρχίζουν τους παραδοσιακούς κυκλικούς χορούς τους. Μερικοί περιδιαβάζουν γύρω από το χώρο του πανηγυριού, φανερά περήφανοι για την κομψή εμφάνιση που τους χαρίζουν τα απλά, αλλά ταιριαστά γιορτινά τους ρούχα. Ανάμεσα στους ανθρώπους αυτούς, ξεχωρίζουν άνδρες και γυναίκες από την ηπειρωτική Ελλάδα, ντυμένοι με τις πολυτελείς εθνικές τους ενδυμασίες, ιερείς με μακριές γενειάδες, αλλά και κύριοι και κυρίες από τις υψηλότερες κοινωνικές τάξεις, οι οποίοι έχουν έλθει εκεί για να παρακολουθήσουν την κίνηση του κόσμου. Μπορεί επίσης να δει κανείς κάποιους λαϊκούς ανθρώπους, οι οποίοι, έχοντας πει λιγάκι παραπάνω, μεταφέρονται τρικλίζοντας από τους συντρόφους τους πίσω στην πόλη ή στα χωριά τους. Σε γενικές γραμμές, όμως, η ευθυμία της γιορτής διατηρείται σε λογικά πλαίσια, σύμφωνα με το μέτρο που διακρίνει το χαρακτήρα του ελληνικού λαού, και δεν είναι λίγοι εκείνοι, οι οποίοι ικανοποιούν τη δίψα τους πίνοντας μόνο νερό.

*Βλ. Βερνάρδος Σμιτ, *Η Νήσος Ζάκυνθος*, εκδ. Οι Φίλοι του Μουσείου Σολωμού και Επιφανών Ζακυνθίων 2005, σ.243-244.

¹ Ο συγγραφέας αναφέρεται στο πανηγύρι του Αγίου Λύπιου, στον οποίο ανήκει το σκαμμένο στο βράχο εξωκλήσι στο Βαλομάντρι. Το δεύτερο εξωκλήσι, στη ρίζα του βράχου, είναι αφιερωμένο στην Αγία Δυνατή. Το πανηγύρι διατηρείται ακόμα, αλλά η γοητευτική εικόνα που περιγράφει ο Σμιτ, ανήκει πλέον στο χώρο των αναμνήσεων. (Το σχόλιο είναι του Β. Δ. Χρυσοβιτισιώτη)

ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΣ ΣΑΛΒΑΤΟΡ
(1847-1915)

[Το πανηγύρι του Αγίου Λύπιου]*

Μεταφράζει από τα γερμανικά ο ΖΑΦΕΙΡΗΣ ΑΚΤΥΠΗΣ.

Από τα διάφορα πανηγύρια το μεγαλύτερο και αυτό, που συγκεντρώνει τους πιο πολλούς προσκυνητές, είναι εκείνο του Αγίου Λύπιου, που γίνεται την πρώτη Κυριακή μετά το Πάσχα. Ήδη γύρω στις 4 η ώρα το απόγευμα αρχίζουν να συρρέουν, κατά μάζες, οι επισκέπτες-προσκυνητές, με τα πόδια ή με άμαξες, που τρέχουν μανιωδώς για να επιστρέψουν γρήγορα και να μεταφέρουν νέους επισκέπτες. Ανάμεσα στις 6 έως 7 η ώρα, ο αριθμός των προσκυνητών φτάνει στο ανώτερο σημείο του; η διάρκεια της γιορτής σίγουρα ξεπερνά και τη 10η βραδυνή ώρα.

Σε όλη τη διαδρομή, από τον Άγιο Χαράλαμπο μέχρι τον Άγιο Λύπιο, παρατάσσονται κατά την ημέρα του πανηγυριού άνδρες ή αγόρια με ασημένιους ή προύτζινους δίσκους και με παρακλήσεις μαζεύουν ευσεβείς προσφορές, για τις γειτονικές εκκλησίες. Όμως όχι μόνο για τις πιο κοντινές εκκλησίες αλλά ακόμα και για εκείνες που βρίσκονται στο εσωτερικό μέρος της πόλης, όπως για παράδειγμα την Αγία Τριάδα, τον Άγιο Βασίλη κ.ά. Καμιά φορά μάλιστα και για εκκλησίες της υπαίθρου, όπως την Αγία Μαύρα από το Μαχαιράδο, κάνουν και γι' αυτές εισπραξη (έρανο). Οι φτωχότερες εκκλησίες, που δεν έχουν ασημένιους δίσκους, δανείζονται με αυτή την ευκαιρία από μια πλουσιότερη εκκλησία και έτσι συμβαίνει καμιά φορά ώστε ένας δίσκος π.χ. από την Αγία Τριάδα να χρησιμοποιείται για τον Άγιο Σπυρίδωνα τσι Σγούρνες.

Στους πρόποδες του λοφίσκου του Αγίου Λύπιου τοποθετούνται, κάτω από τα λιόφυτα, τραπέζια και πάγκοι, που σιγά-σιγά καταλαμβάνονται, μέχρι και την τελευταία θέση, από τους πανηγυριστές, που ευχούνται με ξεχωριστό κέφι όλο το απόγευμα. Ολόκληρες σειρές τραπέζια με φριτούρες και παστέλια βρίσκονται εκεί και ακόμα εκτίθενται προς πώληση κολοκυθόσποροι. Φυσικά δεν λείπουν και από εδώ οι συνηθισμένοι ψητοπωλητές και σε μερικές θέσεις είναι στημένες συχνά τέσσαρες σούβλες, η μια κοντά στην άλλη, που περιστρέφονται από παιδιά, πάνω από τα φλεγόμενα κάρβουνα. Τα ψητά, με τα εντόσθια που τα περιτυλίγουν και που μοιάζουν με μικρούς κυλίνδρους, προκαλούν έντονα την όρεξή μας και ο αγέρας, σε μεγάλη ακτίνα γύρω, ευωδιάζει από την τσίκνα τους.

Οι διακεκριμένοι επισκέπτες -βλέπει κανείς με αυτές τις ευκαιρίες επίσης τέτοιους από τα πλουσιότερα σπίτια- κάθονται εδώ ή στους γειτονικούς κήπους σε τραπέζια, για να φάνε και αυτοί, σύμφωνα με το λαϊκό έθιμο, στην ύπαιθρο. Όλοι ανεβαίνουν προς το εκκλησιάκι, που στεφανώνει το λοφίσκο. Κοντά στην είσοδό του βρίσκεται στο γύψινο βράχο μια σπηλιά, που χωρίζεται σε δυο μέρη. Το ένα είναι στρογγυλεμένο, το άλλο κάπως μακρύτερο και στο τέλος του παρουσιάζει μια τρύπα, που πρέπει να είναι ατελείωτη (στο βάθος της). Στον πρόναο είναι τοποθετημένη η εικόνα του Αγίου, που είναι καλυμμένη με ασήμι και στα πόδια της βρίσκεται ένα τραπεζάκι μ' ένα δίσκο, για να συγκεντρώνει τις λατρευτικές προσφορές που καθέννας αποθέτει. Εάν κινηθούμε προς τα

* [Το πανηγύρι του Αγίου Λύπιου, όπως το είδε ο αρχιδούκας Λουδοβίκος Σαλβατόρ και το περιέγραψε στο βιβλίο του "Zante", πριν από έναν αιώνα.] Βλ. Λουδοβίκος Σαλβατόρ, *Zante*, (Allgemeiner Teil), PRAG. 1904, σ. 207-209.

αριστερά ανεβαίνουμε στο εκκλησάκι. Εδώ σ' αυτό αριστερά από την είσοδο, αντί για τοίχο έχει ένα φυσικό βράχο, που είναι απλώς βαμμένος άσπρος με ασβέστη. Στο πίσω μέρος αυτής της εκκλησούλας είναι η χαμηλή κορυφή, στην οποία φτάνει κανείς από ένα λιθόστρωτο δρόμο. Εδώ υπάρχει ένα άλλο εκκλησάκι μ' ένα μικρό καμπαναριό χωρίς τόξο και πλησίον τα ερείπια μιας αλλοτινής εκκλησιάς, που τώρα είναι εγκαταλειμμένη.

Σε μια ισοπεδωμένη θεσούλα, ανάμεσα σ' αυτά τα δυο ξωκλήσια, κάθετα ένας άνδρας, που κτυπά ένα τύμπανο και ένας άλλος συνοδεύει με μια καστανοκόκκινη νιάκα και έτσι αυτοσχεδιάζουν διάφορους χορούς. Οι άνδρες χορεύουν συχνά ανά ζεύγη, το αριστερό χέρι στηριγμένο πάνω στον ώμο του άλλου και με το δεξί χέρι στη μέση του, αντίστοιχα, περιστρέφονται γύρω από τον άξονά τους, σχηματίζοντας μεγάλους κύκλους, και έτσι παρουσιάζουν ένα θαυμάσιο θέαμα.

Σ' αυτό το πανηγύρι, όπως επίσης και σε άλλα, φέρνουν άλογα, κυρίως τους επιβήτορες, με πλατιά δερμάτινα περιλαίμια με κουδούνια, κάτω από τα οποία είναι δεμένα μικρά φυλακτά. Μερικοί ιδιοκτήτες στολίζουν μ' αυτή την ευκαιρία, τα καπίστρια των αλόγων τους με κόκκινες, τούρκικες φούντες, κάτι που προσδίδει ανατολίτικη εμφάνιση στους ζωηρούς επιβήτορες. Τα άλογα εφοδιάζονται, σ' αυτές τις περιπτώσεις, με μια σέλλα σε μορφή ενός κατασκευασμένου τάπητα και έχουν μια μακριά ουρά, που καταλήγει σε πόντα. Όταν τα άλογα χρεμετίζουν και ηχεί πάνω στο μικρό ύψωμα του Αγίου Λύπιου το μονότονο ταμ - ταμ του ταμπούρλου, όλο το πανηγύρι αποκτά κάτι το εορταστικό.

Αξιοπρόσεκτη είναι η επιτηδειότητα με την οποία οι παστελάδες κόβουν το παρασκεύασμά τους, μ' ένα μαχαίρι, σε μακριές, στενές λωρίδες ίσου πλάτους. Στην αρχή θέτουν πάνω σε όλο το παρασκεύασμα δυο ή τρεις τέτοιες λωρίδες, που είναι λυγισμένες σε μορφή μισοφέγγαρου ή κύκλου και οι οποίες συμβάλλουν στο στολισμό του τραπεζιού, συχνά περιβάλλονται ακόμα με μικρές φιάλες λικέρ. Πωλητές γλυκισμάτων περιφέρονται. Παντού τριγύρω στέκονται πωλητές κουλουριών και ψωμιών και το ταμπουρλονιάκαρο ενώνει τους εύθυμους επισκέπτες σε ομάδες.

ΜΙΑ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΠΟΙΗΤΩΝ ΣΤΟΝ ΑΓΙΟ ΛΥΠΙΟ

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΣΟΛΩΜΟΣ

Η Γυναίκα της Ζάκυθος*

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Ο ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΣ ΠΙΚΡΑΙΝΕΤΑΙ

1. Εγώ Διονύσιος Ιερομόναχος, εγκάτοικος στο ξωκλήσι του Αγίου Λύπιο, είπα να περιγράψω ό,τι στοχάζομαι λέγω:

2. Ό,τι εγύριζα από το μοναστήρι του Αγίου Διονυσίου, όπου είχα πάει για να μιλήσω με έναν καλόγερο για κάτι υπόθεσες ψυχικές,

3. Και ήτανε καλοκαίρι, και ήταν η ώρα οπού θολώνουνε τα νερά, και είχα φθάσει στα Τρία Πηγάδια, και ήταν εκεί τριγύρου η γη όλο νερά, γιατί πάνε οι γυναίκες και συχνοβγάνουνε,

4. Εσταμάτησα σε ένα από τα Τρία Πηγάδια, και απιθώνοντας τα χέρια μου στο φιλιατρό του πηγαδιού έσκυψα να ιδώ αν ήταν πολύ νερό,

5. Και το είδα ως τη μέση γιομάτο και είπα: Δόξα σοι ο Θεός.

[.....]

19. Και είδα πως ελάμπανε από πάνω μου όλα τ' άστρα, και εξάνοιξα την Αλετροπόδα, οπού με ευφραίνει πολύ.

20. Και εβιάστηκα να κινησω για το ξωκλήσι του Αγίου Λύπιο, γιατί είδα πως εχασομέρησα, και ήθελα να φθάσω για να περιγράψω τη γυναίκα της Ζάκυθος.

[.....]

27. Έτσι εγώ έφθασα στο κελί του Αγίου Λύπιο παρηγορημένος από τες μυρωδιές του κάμπου, από τα γλυκότερα νερά και από τον αστρόβολον ουρανό, ο οποίος εφαινότουνα αποπάνου από το κεφάλι μου μία Ανάσταση.

[.....]

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΤΟ ΜΕΛΛΟΝΤΑ ΓΕΝΑΜΕΝΟ ΠΑΡΟΝ. Η ΚΑΚΙΑ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΤΕΛΟΣ

1. Και εκοίταξα τριγύρου και δεν έβλεπα τίποτες και είπα:

2. Ο Κύριος δε θέλει να ιδώ άλλο. Και γυρίζοντας το πρόσωπο όπου ήταν οι πλάτες μου εκίνησα για να πάω στον Άγιο Λύπιο.

3. Αλλά άκουσα να τρέμη η γη αποκάτου από τα πόδια μου, και πλήθος αστραπές εγιόμοζαν τον αέρα πάντα αυξαινόντας τη γοργότητα και τη λάμψη. Και εσκιάχθηκα, γιατί η ώρα ήτανε κοντά στ' άγρια μεσανύχτια.

[.....]

*Βλ. ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ *Άπαντα*, Έκδοση-Σημειώσεις Λίνου Πολίτη, Ίκαρος, Αθήνα 1986.

Ζακυνθινός Σπουργίτης 1884

[.....]

Πού αλλού θα ιδώ Βουνά, Σκοπό, Ψηλώματ', Ακρωτήρι,
γαρδούμ' Αναληψιώτικη κι Άι-Λύπιου πανηγύρι;
Πού αλλού θαυρώ τόση ωμορφιά, τόσ' άστρα και λουλούδια,
τόσαις καμπάναις και χαραίς κι' ερωτικά τραγούδια;

Σπουργίτη αποχαιρετισμός 1888

Να κι' ένα ψέμμ' αληθινό, -αντίο χαραίς και νειάτα!
Φεύγει ο Σπουργίτης! - Πόχαλες, γιουλάκια, μαντολάτα,
κληδόνους και Βλαχέρεναις, Κρυονέρια, πορπετούλαις,
Αγίαις Μαρίναις, νιάκαραις, και φρύσσαις, και βαρκούλαις
σύκα, βολίμια και βαγιά, άι Λύπιους κι' άι Λαζάρους,
καντούνια, ρίμναις, κι' αργαλιούς, και σέμπρους και κουμπάρους
[.....]

Καρναβάλι '90 - Με τη σκιά του Ποιητή

Στον Σπύρο Καββαδία

Νύκτα σπαρμένη όνειρα

μόλις στοχάζεται την καταδίκη
και τη *Μάνα την τρελή*

ήσκιος γλιστράει στην άσφαλτο
ίδιος ο Κόντες Σολωμός
απο-

μαρμαρωμένος μασκοφόρος
ένας ντυμένος σκελετός
βαριά την μπέρτα για τα ρίγη του φορώντας

να γυροφέρει μοναχός όλες τις άγνωστες γωνιές
τον μαύρο Άι-Λύπιο
και την πικρή Στράτα Μαρίνα
[.....]

(Αντίδοτα για την πικρή σιωπή, 1990)

Στου Άι-Λύπιου το γαλάζιο λευκό

*Θέ μου, καταλαβαίνω πως γυρεύω
ένα κλωνί αλάτι μες στο θερμό.
Δ. ΣΟΛΩΜΟΣ
(Η Γυναίκα της Ζάκυθος)*

[.....]

III

Και χωρεί από λαύρας κελί κι από δίψας πηγάδι της κορφής
μοναχός κι όλο μέθη εγκάτοικος και των ήλων με φως χρυσουργός
-σ' ερειπώματα στίχων να βυθά τον σταυρό μήτρας κι άδη σημάδι να
λειώνει στου Άι-Λύπιου το γαλάζιο λευκό και το *πρώτο* και
μέγα καλό στου ζυγού το κορμί να μετρά με των μέσα δακτύλων
το χάδι.

(1998)

**Ο Ιερομόναχος Διονύσιος Σολωμός
ή Αποσπάσματα με τα όρια μέσα**

Ο ιερομόναχος Διονύσιος Σολωμός γυρίζοντας από τον Άγιο Λύπιο με μια μποτίλια αγίασμα συνάντησε τα παιδιά που συχνά δοκίμαζε τις ιαματικές φωνές τους κάνοντας μέσα του ένα κρυφό όργανο που το άκουαν από μακριά και γνωρίζονταν. [...]

(Η γλώσσα του Αδάμ, 1982)

**Ο Σολωμός ο τρισμέγιστος
που σχεδίαζε να μεταφέρει το Μεσολόγγι
πάνω από τα βουνά του Ζυγού**

Ο Σολωμός ο τρισμέγιστος όταν κατάλαβε που η εποχή του επέμενε με τους πληρωμένους της να τον βρει (συνήθιζε να αργεί στον Άγιο Λύπιο και δεν έφευγε αν δεν έρχονταν ο Άγιος που τον ένιωθε από το αγίασμα για το υπόλοιπο της μέρας) αφέθηκε στην ακέφαλη δίψα της σχεδόν νήπιο και γέρος μαζί. [...]

(Όταν ο Θεός εις το σώμα έλθη πολύς, 1990)

**Ο ΚΑΛΟΤΥΧΟΣ ΠΟΙΗΤΗΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΣΟΛΩΜΟΣ
ΜΕΤΑ ΘΑΝΑΤΟΝ**

*Επι τρουαί στα Τρία Πηγιάδια και επήα στον
Άι-Λύπιο παρηγορημένος από τες μυρωδιές του κάμπου
"Η Γυναίκα της Ζάκυθος"
(Σημειώματα)*

Μετά θάνατον έτυχε και τούτο το σπάνιο στον καλότυχο
ποιητή Διονύσιο Σολωμό· είδε πως ελάμπανε από πάνω του
όλα τ' άστρα που τον ευφραίνανε πολύ

κι ανάμεσα το πνεύμα του Αγίου-Λύπιου
με τον καλαμιώνα γύρω που εφυσούσε

κι εσήμαινε η Φαρμακωμένη

Κι όπως εμόναζε μέσα του μεταμορφώθηκε ολόκληρος
σε απόκριση αλλά φωνή από πουθενά δεν ακουόνταν
και αίφνης θυμήθηκε που είχε ξεχάσει ανοιχτό το
προσευχητάρι του
στο αναλόγιο του Αγίου (του εδιάβαζε όσα έγγραφε
και συχνά εμάλωναν που του εξητούσε να διαβαίνει
με το άλογό του τα κενά κρατημένα από πάνω
όπως στις βυζαντινές καμάρες και να ευλογεί το
μίσχο τους)

ίσως του τα εθύμισε όλα αυτά η Φαρμακωμένη
που εχασομέρησε για το γιατρικό του

δεν ήταν εύκολο να ιδεί κανείς το Σολωμό
και ιδίως με γυμνό μάτι
και καθώς ήταν μόνος του σε όλα του
θα γυρίσω στον Άγιο Λύπιο είπε ψηλαφίζοντας το
χάραμα

κι εύρισκε εκεί δρόμο και όρια

(Όταν ο Θεός εις το σώμα έλθη πολύς, 1990)

[Αλύπιος δῆθεν]

Νια Παρασκευή
κι ο Σολωμός θεάται
στο Κοιμητήρι.

Φαρμακωμένες
ψυχούλες τρεμάμενες
ψίχαλα του Ὑμνου.

Εσπέρα Μαγιού
βολτάρει στο Ψήλωμα
αλύπιος δῆθεν.

[Απόσπασμα από το ποίημα "Εσπέρα Μαγιού",
βλ. ποιητική συλλογή "Ενύπνιο μετά τρούλλου", εκδ. Μπάστα, 1999, σ.31]

[Στον Άι Λύπιο της Χαράς]

Πού θα σε βγάλει ο Σπαραγμός;
Στον Άι Λύπιο της Χαράς;
Στο τέλειο
ή στην τελεία;
Στα Τρία Πηγάδια μήπως της Οργής;

Δόξα τω Θεώ
δεν έχεις δάκτυλα μήτε για τον σταυρό σου
πλην δακτυλοδεικτούμενος
όσο για οφθαλμούς
άκου να δεις:

Λίγες που μας απόμειναν ακήδευτες αγάπες
εύφορο κοιμητήριο εκζητούν
το χώμα της Ποίησης έστω
ν' απιθώσουν εκεί
το έαρ του φθινοπώρου τους

πάνδημο το Τυχαίο αναπτύσσει τραχύτητα
στίχοι παραλογίζονται ολοένα
και με το δίκιο τους

χρόνος αντίθεος
βγάνει χαιρέκακα τα μάτια των αγίων σου
απ' τα τοιχία της Νοσταλγίας.

[Απόσπασμα από το ποίημα "Ο Σολωμός εκ νέου",
βλ. ποιητική συλλογή "Mater Dolorosa", εκδ. δίγαμμα, 2005, σ. 41]

ΕΞΟΔΟΣ

Είναι παρήγορο
μοναχέ Διονύσιε
της σκήτης του Αλύπιου
να κάθεσαι βράδυ Δεκαπενταύγουστου
στο πηγάδι σου
και να υψώνεις στην έναστρο παλάμη σου
τόσα πληγωμένα κορμιά
όσα δάχτυλα ζητά
το καλοκαίρι που χάνεται.
Όπως έρχεται λύτρωση
ο ρεμβασμός του κυρ Αλέξανδρου
στο καλάθι σου
όταν από τη Σκιάθο ταξιδεύοντας
με προφυλάξεις ανασφάλειας
ελεεί με κλάμα τους πόνους σου
ενώ κουμπώνει κατακαλόκαιρα
το πανωφόρι του.

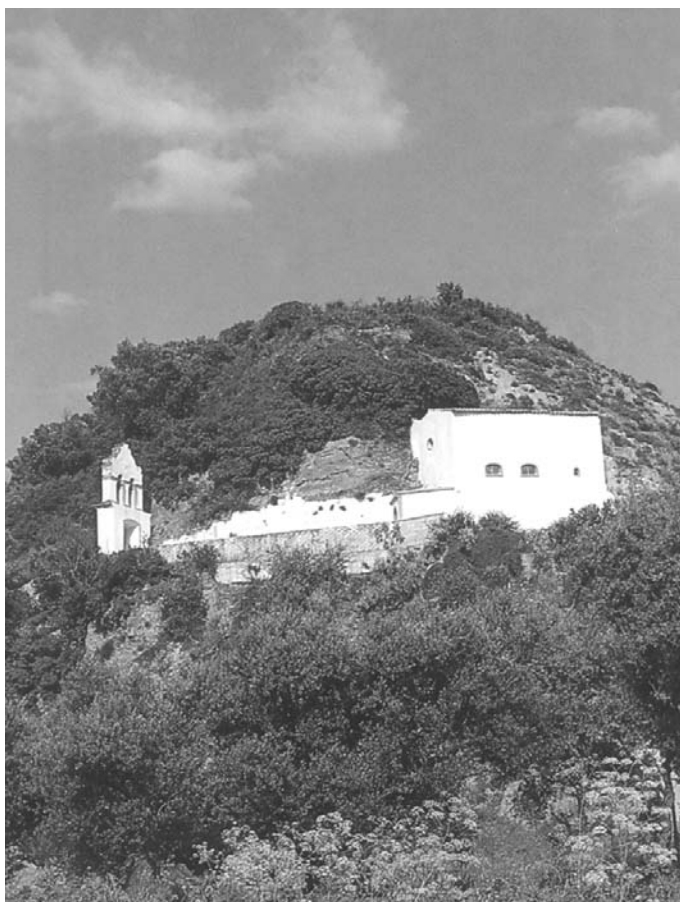
Γι' αυτό απόψε κι εγώ
ενώ ακούω τον Καρυωτάκη στην Πρέβεζα
να σκοτώνει απρόσμενα την επαρχία
πλέκω τους φόβους που έχω πουκάμισο
να τους φορέσω
και νήστις
από λόγια περιττά
μεταλαμβάνω
με το πάθος Μέγα Φίλου.

[*Εξοδος, Ο Τόμας Μαν χτενίστηκε στο σκουλαρίκι σου*, εκδ. Περίπλους 2005, σ.14.]

Βιβλιογραφικές πηγές για τα ποιήματα:

1. Οι αναγραφόμενες, στ' αντίστοιχα σημεία, ποιητικές συλλογές
2. Γιάννης Τσακασιάνος, *Άπαντα*, Τόμος Α', Αθήναι 1926.
3. *Ποιητών αναθήματα στον Διονύσιο Σολωμό*, Επιλογή - Επιμέλεια - Εισαγωγή: Διονύσης Σέρρας, Πρόλογος: Σπύρος Αλ. Καββαδίας, εκδόσεις Μπάστας - Πλέσσας, Αθήνα 1998.
4. Περιοδικό *Επτανησιακή Φύλλα*, τόμος ΙΘ', 1-2, Ζάκυνθος, Άνοιξη - Καλοκαίρι 1998.

Δ.Σ.

Ο Άγιος Λύπιος σε καρτ ποστάλ της δεκαετίας του 1980

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Σελ.

	Πρόλογος	3
ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΒΙΤΣΟΣ	Άη- Λύπιος : Η καρβακίνα των πανηγυριών	5
ΓΙΑΝΝΗΣ ΔΕΜΕΤΗΣ	Οι περίπατοι του Σολωμού	7
ΝΙΚΟΣ Κ. ΚΟΥΡΚΟΥΜΕΛΗΣ	Βίος ανεόρταστος	11
ΝΙΚΙΑΣ ΛΟΥΝΤΖΗΣ	Άγιος Λύπιος 2006	13
ΝΙΟΝΙΟΣ ΜΕΛΙΤΑΣ	Για τα πανηγύρια	15
ΜΑΡΙΑ ΡΟΥΣΣΕΑ	Στο πανηγύρι του Αγίου Λύπιου	17
ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΣΕΡΡΑΣ	Μια "συνάντηση" στον Άγιο Λύπιο	19
ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΦΛΕΜΟΤΟΜΟΣ	Το πανηγύρι του Άι-Λύπιου	21

ΔΥΟ ΞΕΝΟΙ ΕΠΙΣΚΕΠΤΕΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΓΙΟ ΛΥΠΙΟ:

ΒΕΡΝΑΡΔΟΣ ΣΜΙΤ	Μεγάλη λαϊκή γιορτή την Κυριακή του Θωμά	22
Μετάφραση		
ΣΠΥΡΟΣ ΠΛΑΝΗΤΕΡΟΣ-ΚΑΠΑΡΗΣ		
ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΣ ΣΑΛΒΑΤΟΡ	[Το πανηγύρι του Αγίου Λύπιου]	23
Μεταφράζει από τα γερμανικά ο		
ΖΑΦΕΙΡΗΣ ΑΚΤΥΠΗΣ		

ΜΙΑ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΠΟΙΗΤΩΝ ΣΤΟΝ ΑΓΙΟ ΛΥΠΙΟ:

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΣΟΛΩΜΟΣ	Η Γυναίκα της Ζάκυθος	25
ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΣΑΚΑΣΙΑΝΟΣ	Ζακυνθινός Σπουργίτης 1884	26
	Σπουργίτη αποχαιρετισμός 1888	
ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΣΕΡΡΑΣ	Καρναβάλι '90 - Με τη σκιά του Ποιητή	27
	Στου Άι-Λύπιου το γαλάζιο λευκό	
ΘΑΝΑΣΗΣ ΤΖΟΥΛΗΣ	Ο Ιερομόναχος Διονύσιος Σολωμός	28
	ή Αποσπάσματα με τα όρια μέσα	
	Ο Σολωμός ο τρισμέγιστος που σχεδίαζε να μεταφέρει το Μεσολόγγι πάνω από τα βουνά του Ζυγού	
	Ο καλότυχος ποιητής Διονύσιος Σολωμός μετά θάνατον	
π. ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ	[Αλύπιος δήθεν]	29
	[Στον Άι Λύπιο της Χαράς]	
ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΦΛΕΜΟΤΟΜΟΣ	Έξοδος	30
ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΣΕΡΡΑΣ	Βιβλιογραφικές πηγές για τα ποιήματα	31

